

Niv. 28
Hañv 1943

SAV

Niv. 28

Hañv 1943

TAOLENN

	Pajenn
D'al lennerien	2
Linennadur da gevreadurez ar brezoneg, gant Frañsez Vallée	5
Serrit ar gloued war ho lerc'h, gant Lostaglao	36
Eñvorennoù yaouankiz, gant Taldir	40
Krenn-lavariou, dastumet gant Y. Vriant ..	57
Pajenn ar Yez	58
Kanou keltiek, gant Yann Mestreizok ..	64
Fentigellou	74
Anoiou-lec'hioù Breiz-Uhel, gant Th. Jeusset ..	75
Keleier	91

Hep Brezoneg, Breiz ebet

D'AL LENNERIEN

Here 1942. « Skuiz o c'hortoz en aner gwelout ar brezoneg kelennet e skolioù ar Stad, e ran va menoz kroui AR SKOL GENTA E BREZONEG PENN-DABENN. Digoret e vo e Plistin e deizioù kenta miz Du ».

Piou, en hon touez, n'en deus ket tridet gant al levezon p'en deus lennet galv hor c'heneil kalonek Kerlann ? Soñjit ! Eur skol e brezoneg penn-dabenn ! Hon huñvre deut da wir !... Hag ar gourc'hemennou, al lizerou, an arc'hant da ziredek stank betek Kerlann. Ar gourc'hemennou... al lizerou... an arc'hant... ya ; ar vugale avat a chome er gêr. Daou viz goude ma oa bet savet e skol e skriva Kerlann : « Ne ra ket va skol ar berz am bije karet gwelout anezi ober », hag e rae adarre eur galv d'ar gerent... eur galv a chomas hep respont.

Neuze e tivizas e kelennfe galleg ha brezoneg keit-ha-keit. Kiladenn genta... en despet d'ezañ ; chomet eo ar vugale bepred er gêr.

Ha pep hini da glask digarezioù : darn a gavas da abegi er boued, ha koulskoude mat ha yac'haüs eo ar boued e ti Kerlann ; darn a oa chalet gant ar relijion, ha koulskoude graet e vije bet hervez youl ar gerent ; darn all a glemmas : « ret e vije bet goulenn hon ali diganimp kent digeri ar Skol », ha koulskoude an hevelep re a gleved gwechall oc'h huchal « A ! ma vije eur skol e brezoneg penn-dabenn, pegen kaer e vije ! » ; darn all a lavaras : « Ma vije bet c'hoaz kelennet ar galleg war eun dro ! », ha koulskoude ar re-se o deus miret o

bugale, p'en deus asantet Kerlann d'ober e giz-se ; darn all erfin a hejas o diskoaz : « Ba ! amzer 'zo, moarvat ! » ; ya, amzer 'zo... met e keit-se e tal-c'hont da gomz galleg ouz o bugale er gêr hag ar remañ ne ouzont ger brezonek ebet.

Ya, digarezioù gwall baour !

Hag e-keit-se e rae goap Rector skolioù ar gouarnamant pa lenne ar pennadoù embannet da c'houlenn digant ar gerent kas o bugale da Blistin : « Ne fell ket d'ar vrezonegerien e vije desket o yez d'o bugale », emezañ.

Hag e-keit-se e oa troet sellou broioù estren warnomp ; petra a soñjont ? Ne vefe ket diaes respont...

Ar wirionez ? : Ne gar ket ar Vretoned-se o bro hag o yez dreist pep tra evel ma lavaront ; en o c'homzou, ya ! e doun o c'halon, nann ! n'eo ket gwir !

Ar brezoneg er skol ? Ya da !...

Paour keiz Bretoned !

ERWANIG.

KADOR-DABUTAL

Krouet e oa bet ar Gador-dabutal en niverenn 22 SAV evit « rei an tu d'hor c'henvroiz da lavarout ar pezh a soñjont a-zivout al labour a reer en hor bro war dachenn ar brezoneg ». Goulennet hor boa ouz hor c'henskriverien avat, chom hep kas d'imp pennadoù flemmus, goapaüs, dismegañsus...

Petra 'zo c'hoarvezet, padal ? Muioc'h-mui e kiniger d'imp seurt pennadoù a glasker enno, n'eo ket breutaat, evit brasañ mad hor yez, diwar-benn skridoù brezonek, met tizout ar skrivagner, an den.

E gwirionez ar Gador-dabutal ne oa ket se he fal ;
traou kalz pouezusoc'h a zo da embann e SAV.

A-hend-all, gant al lezennou nevez war ar c'hel-
c'hgelaouennou, n'hon eus ket gwir da voula ous-
penn 96 pajennad e pep niverenn SAV ; ac'hanta,
kavout a ra d'imp ez eus gwelloc'h d'ober eget koll
eiz pe zek pajenn bep tro gant randaelou didermen.

Setu perak, adalek an niverenn-mañ, ne vo ken
a gador-dabutal e SAV. Ar pennadou *a-bouez* a sell
ouz ar brezoneg a vo embannet e « Pajenn ar Yez ».

DOARE-SKRIVA NEVEZ

Daoust ha ne oa ket bet lavaret d'imp gant aoze-
rien an doare-skriva nevez : *eun dra ret eo ha plega
a rankomp (?) ma fell d'imp lakaat ar brezoneg er
skolioù* ? Ha setu savet eun doare-skriva nevez war
an taol, eun tammig re vuan zoken, d'hor meno, ha
petra a welomp daou vloaz goude ? N'eo ket dege-
meret muioc'h a se ar brezoneg er skolioù. E gwirio-
nez ne gomprenomp ket...

A-hend-all, klask a ra darn rei da gredi emañ
SAV a-enep peurunvanidigez ar brezoneg. N'hon eus
nemet eur ger da lavarout war ar poent-mañ : pa vo
peurunvanet ar brezoneg da vat (ha perak tremen
hep aliou fur tud a vicher hag a boell evel an
AA. VALLÉE ha FALC'HUN da skouer ?), neuze ec'h
heulio SAV ar reolennou nevez. O c'hortoz e talc'ho
d'ar reizskrivadur koz, ha, ret eo lavarout ne blij
ket muioc'h an hini nevez da lennerien SAV eget na
ra da lennerien « Feiz ha Breiz », « Ar Vuhez kris-
ten » ha zoken... « Dihunamb ».

Kuzul SAV,

A. DANIEL, A. GUILLOU, H. MAZÉ.

Fransez VALLEE

LINENNADUR DA GEVREADUREZ AR BREZONEG

*Savet eo bet ar skrid brezonek-mañ diwar noten-
nou roet gant Frañsez Vallée. Mar deus deut eur fazi
bennak el labour, da Abeozen eo e vo ar fazi-se da
damall, daoust ma n'en deus lakaet netra diouz e
benn e-unan er pennadou-mañ, rak ne deo gramade-
gour nemet dre vicher ha nann dre blijadur. N'helle,
avat, nemet presta e bluenn d'an den bepred hegarat
ha madelezes ez eo bet Frañsez Vallée en e geñ-
ver, e koun eus ar bloavezioù tremenet e Sant Brieg
dindan e levezon hag hini Meven Mordiern.*

ABEOZEN

ROAZON, 24 a viz Mae 1943.

Kentskrid

I

E derou an tamm-labour-mañ, setu ar respont a
fell d'in lakaat d'eur rebec'h a zo bet graet d'hor
Breuriez Veur ar Brezoneg ha d'he rener Emil
Ernod : tamallet eo bet d'ezo endevout, hep abeg,
rediet ar skrivagnerien d'eun doare-skriva a lakae
er-maez, a-ratoz-kaer, ar gwenedeg. Eur seurt rebech
ne dint ket dellezek anezañ. Breuriez Veur ar Bre-
zoneg n'he deus savet lezenn ebet, a-walc'h e voe
d'ezi rei alioù ha skouerioù. Heuliet eo bet hec'h
alioù hag an holl skrivagnerien a dalvoudegez a rae
gant doare-skriva an Emgleo, araok zoken ma voe
bet lakaet dre skrid ar reolennoù anezañ. Tenna a
reomp an evez war an traou-mañ :

1. — Bez' he doa Breuriez Veur ar Brezoneg eur
ouiziegezh a-rumm-da-rumm, hini an heuliad ouizieien
o tont eus an Tad Maner betek Ernod, ma teu o
labourioù d'ober eur stroll, ennañ an eil o klokaat an
all.

2. — Al labourerien-se o deus lezet gant ar Vre-
uriez doareoù d'ober diarvar. An Tad Maner a laka e
boan da zirouestla keltiegezh ar yez. An Tad Gregor
a ra gant an doare-keñveria, en eur studia kement-
ha-kement ar rann-yezou kembreat ha breizat. An
Tad Lepelletier a ra gant an doare istorek. Ar Goni-
deg hag Ernod o deus strollet perzioù mat an holl
zoareoù-se.

3. — Ar pal merket oa sturia an holl skrivagne-
rien war-du keltiegezh ha reizded ar yez.

An efed gortozet oa unanadur hag unvanadur diwar boell. An holl skrivagnerien tuet en eun hevellep doare en em stroll da skei holl, kouls lavarout, diouz ret, da unvani ar yez.

Paotred an doare-skriva, pa c'hortozont ar peurunvani diwar ardou lizerenneg, a zo heñvel ouz tisa-vourien o dije da lakaat da glota daou savadur, disheñvel o orin, o doare, o frammadur, hag a gemerfe eun dakenn liou bennak diwar unan da lakaat war an all, o kredi d'ezo, dre ar c'hinkludur-se diwar-c'horre, beza deut a-benn eus an unvanidigez ma pleustrer warni.

Hag ar gwenedeg ? Anaout a rae ar Vreuriez e istor gwirion. Ganel e diwez ar seitekvet kantved diwar c'hred relijiel beleien a Vro-Wened, a reas er bedenn-sul gant yez distreset ar bobl vunut, ar gwenedeg, betek an naontekvet kantved, ne deo bet implijet nemet e skridou a relijion. Ar re a savas ar skridou-se n'o doa darempred ebet gant ar yez unvan ha n'o doa ket zoken eun anaoudegez doun eus o rann-yez o-unan. Da vare an Emsao enaouet gant ar Gonideg, e kemm stad an traou hag e tegouezomp gant daou varz a dalvoudegez, *Gwilhom* (Livr al Labourer) hag ar *Joubiouz*, a sko o-daou, en eun doare anat, da dostaat ouz ar yez unvan. Siouaz ! dilezet e voe an hent-se hag e tistroer d'al levriou a zevosion, d'ar vuhez distro ha d'ar studiou a-ziwar-c'horre. War-dro 1882 e teu er-maez Gramadeg ar *Bayon*, enebour d'ar Gonideg ha briz-keltiegour faltazius-dreist. War roudou ar *Bayon* eo e kerz ar *Goff*, rak, en e genta mouladur, n'en deus graet hemañ nemet diver-ra egile. Gallout a reer gwelout, en trede mouladur, penaos, daoust d'ar gwellaennou degaset ennañ, e chom an aozer kalz re bell diouz an dra benna : keltiegez ar brezoneg. Ne daol ouspenn nemet nebeud

a ble ouz ar reizded hag e kav gwell, dre m'int aesoc'h, doareou-lavar poblel, fall hep mar ebet.

Kavet e vo en notennou da heul meneg eus an doareou-lavar-se a zeu da veza stankoc'h-stank dindan pluenn hor skrivagnerien, ha penaos o reizza. Spi hon eus e vlenio, tamm pe damm, al labour-mañ hor skrivagnerien vrezon war an hent, n'eus neme-tañ o veza asur, a gas d'an unanadur ha d'an unvanadur : hent ar geltiegez hag ar reizded er yez.

N.-B. — Emil Ernod en doa kavet an tu da dremen hep erezi an Ao. ar Goff, ar felle d'ezañ peur-zilezel al labour kaset da benn en e raok. Eskem-met e voe etrezo lizerou poellek diwar-benn ar c'hudennou penna, ar pezh en dije, hep mar, douget frouez ha lakaet Gwenediz da labourat a-stroll gant ar re all. Ha diwar-se e tlie dont da wir, diouz ret, emgleo ar skrivagnerien ha peurunvanidigez ar yez.

*
* *

II

*Evit degas da goun ha diskleria reolennou Emgleo
ar skrivagnerien vrezon*

1. — Kement son d'ezañ eun dalvoudegez bennak a dle beza aroueziet. Teurel ple dreist-holl ouz ar soniou diouto o-unan eus ar yez (Shiboleth).

2. — An distresadennou-pobl a vezo dizarbennet diouz ar yez lennek dre chom hep o skriva. (da skouer e galleg *qu* a vez distaget a-wechou *t*, ha *s=sh*. Ne vezont ket skrivet en doare-se kouls-koude).

3. — Distresadennou eur rann-yez a vezo reizet gant furmou reisoc'h eur rann-yez kar.

da skouer : furmou kamm-voaziet. Bro-Leon

g(w)reg, g(w)lan, ma ne vez ket distaget enno ar (w) ; en hevelep rann-yez e teu ar *w* da *v* dirak *e* hag *i* : ar *perc'hez*, ar *virionez*. Heulia lezenn Troude : ober gant *w* war-lerc'h *g*, nemet dirak *o* hag *u* er gerioù ma kouez enno ar *g* diwar vlotadur.

Ar furmou gant eun dibenn *ez* o tont eus « *dd* » ne vezont ket distaget klok e Treger ha Gwened ma teu *ez* da *e*. Arabat ober gant ar furmou direiz-se nemet er varzoniez.

Studia erfin an darvoudou-tanavaat : tuet eo dre vras rann-yez Gwened da danavaat ar sonioù : da skouer e *tomm*, a sko da veza *tuem*. An *e* er furm-se a zo eun hen-stumm ; hogen an *u* a zeu en e raok ne deo nemet eun *o* tanavaet (*o* a zeu da *u* dre danavaat).

Tregont vloaz 'zo, Kembreiz o deus bet nevezou-rien par d'ar Vrezoned hizio war ar poent-se ; bez' e oa anezo dreist-holl marteze merc'hed, a c'hellfer keñveria ouz « *Précieuses Ridicules* » Molière. O doare distaga a danavae an holl sonioù. Ober a raed anezañ an ano a *Yaithfam*. Lenn a c'heller e kellaouennou an amzer-se pennadoù skrivet e *Yaithfam*. Gallout a c'heller o lakaat keñver-ha-keñver gant skridoù a zo e gwenedeg. Setu penaos e teu da c'henel eur yez tanavaet.

4. — *Sonioù diouto o-unan*. — Liesterioù en *ou* : al liester-se a zo reiz. An hen-furm a oa *-aou*. Dilec'hiet eo bet an taol-mouez war ar silabenn araok. Setu m'eo deut *goulaou* da veza *goulou* ; hogen pa zistro an taol-mouez war an eil silabenn, ez adkemerer ar stumm gant *-aou*. Setu diskleriet ar furmou reiz :

goulou e-kichen ar verb *goulàoui*.

Ar furmou *maro* ha *marw* a zo aet re bell an eil diouz an all evit ma c'hellfer suja ar ger-se d'eur stumm nemetañ.

I. - An Araogennou

Ober a reer gant an araogennou :

A) implijet o-unan da strolia etrezo gerioù.

B) kevredet gant stagelloù da strolia etrezo lavarennou.

En eun doare resis-tre e verkont an darempredou.

A

1. a

a) Talvezout a ra an araogenn *a* da verka ar renadenn « *a belec'h* » :

donl a Vrest

b) Implijet e vez gant ar verbou o verka, « *diouer* », « *mirout* », « *paouez* » :

c'houita a drec'hi

mirout a goueza

paouez a c'hoarzin

Reisoc'h eo ober gant *a*, evel Gwenediz, en implij-se eget ober gant *da*, evel ma reer peurvuia e lec'h all :

diwall da goueza

paouez da leñva

k) Implijet e vez *a* war-lerc'h eur ger-ranna, stag outañ eun ano gwan :

eun tamm mat a vara

d) evit merka an doare gant talvoudegez eun ano gwan :

eun den a zoare

mont a diz

e) implij lodenni :

a zegou, a zaouioù, a renkadou

f) evezia ouz an implij goude eun ano gwan pe eun ano niver :

dek a bugale, eur fall a loen

g) hag ouz an implijou-mañ :

ar re-se o deus pep a di

a bep seurt tud a zo e kêr

2. eus, eus a

Ober a c'heller gant *eus, eus a* da verka an dro « a belec'h » :

dont eus pe eus a Vrest

3. da

a) Merka a ra *da* ar renadenn « lusk-war-du », « pe-war-du », « da-be-bal », « da-be-du » :

il da vale ; deut oun d'ho kwehout, mont da veleg, c'hoant am eus da glevout, va list da gomz

b) ledanaet e ster, e c'hell beza *da* implijet da verka « lec'hiadur » :

er penn all d'ar barrez

en hanternoz d'ar c'hoad

anvet da berson

k) kavout a reer *da* war-lerc'h ar verbou a hevelep gwizienn gant an anioù strollet gant *da* ouz o renadenn :

keuz d'eur pec'hed = keuzia a ra d'e bec'hed

rei eur pok d'eur bugel = pokat d'eur bugel

ha gant ar verbou oc'h arouezia an hevelep darempred ouz ar renadenn « en dro-da-biou » :

truezi d'ar re reuzeudik, gouela d'ar re varo,

damanti a ra d'e boan, trec'hi d'e enebour,

lubani d'e vestr, ober brao d'e vignoned

c) ha gant an anioù gwan o verka « kerentiez », « nested », pe, er c'hontrol, « enebiez » :

ne deo ket par d'e dad, kar d'e wreg, enebour d'e dud

4. e, en

a) an araogenn-mañ a dalvez da verka ar renadenn-lusk « da-vont-e-barz » :

en em stlepel a ra en dour, en ostaleri-se ez eo diskennet

b) implijet e vez *e, en* gant amzerioù kevredel beza o talvezout « mont » :

me a zo bet e Kemper

k) war-lerc'h verbou evel *soñjal, kregi, fiziout* dirak ar renadenn dizeeun :

soñjal en tremenet, kregi en eul labour, fiziout en amezeien

5. ouz

Talvezout a ra an araogenn-mañ da verka « nested », « enebiez », « pe-war-du » :

tostaat ouz ar gêr, staga ouz eur wezenn, mont ouz taol,

skei ouz e vreur, ober gaou ouz e nesa, torret eo bet e benn outañ, en em ober ouz ar vro,

eul louzou ouz ar paz

6. diouz

a) a verk « disrannadur », « pellder », an dro « a-behan » :

distaga diouz ar vur, pellaat diouz ar gêr, ki-miada diouz e dud

b) eun implij d'ezi hec'h unan a zo d'an araogenn diouz e lavarennou evel ar re-mañ :

gwelet e vo diouz an dud a vo deut d'ar foar beva diouz e froudenn

ober a oar diouz e vamm

en em ober a reas buan diouz giziou ar vro

*eun den kreñv eo diouz e vent
labourat a ra diouz ar marc'had
gwerzet e vez bremañ an ormel diouz ar pouez
ar vedisined n'ouzont ket diouz ar c'hleñved-se
emañ o teski diouz an armou*

7. war

a) eun implij resis-tre a vez graet eus *war* e lavarennou evel ar re-mañ :

*beva war ar maez, beaji war vor, mont war
varc'h, dont war droad*

b) e c'hell beza ster *war* nes ouz hini « diwarbenn » :

klemm a ra war e boan, n'eus mann da lavarout war se

k) merka a c'heller gant *war* eur stad, eun doare-beza :

*emañ war neuñv, war nij, war gorf e roched,
war c'hed, war gun, kerzout a ra war e bouez,
emañ war e evez*

c) implijet e vez *war* gant ar verbou en -aat da verka eur c'hemm war gresk :

*mont war wellaat, an hent a zeu war ziskenn,
eun den aet war an oad*

f) da verka « dibab », « trec'h » :

*prizia eun den war ar re all
eun tamm oad am eus warnde'h*

8. diwar. a-ziwar

a) resis-tre ar ster e lavarennou evel
diskenn diwar varc'h,

b) hogen ledanaet e c'hell beza kalz e implij evit merka « doare-beza », « doare-ober », « orin » :

*sed amañ eul labour diwar va dourn
ar re-mañ a zo plantennou diwar had
beva a ra diwar e leve*

*deut eo an evn-se diwar nij
graet em eus kement-se diwar c'hoari
eun den diwar pe a-ziwar ar maez*

9. gant

a) a dalvez da verka ar renadenn « gant piou », war-lerc'h ar verbou er stumm-gouzañv :

Karet eo gant an holl

b) da verka kevredigez :

emañ gant e vreur

k) da verka ar renadenn « gant petra » :

klañv eo gant an derzienn

e) da verka « beza da » :

*eun tog a zo ganen
laez a zo gant ar vioc'h*

10. digant

a vez implijet, war-lerc'h verbou evel *kaout, prena, laerez, kemerout* evit merka diouz piou e tisraner ar renadenn eeun :

*kaout arc'hant digant e dud
laerez eur c'hi digant e vestr
kemerout dilhad digant ar c'hemener
prena bara digant ar baraer
goulenn eur respont digant ar barner*

11. evit

a) implijet e vez dirak ar renadenn en dro « evit mad piou » :

mervel evit ar vro

b) evit tenna an evez war eun dra :

evit al laer, heñ a vezo krouget

k) e c'hell kaout an hevelep ster gant « daoust » :

*evitañ da veza laer a dalvez kement ha
daoust d'ezañ da veza laer*

e) da verka « barrek » :

n'out ket evitañ

f) tost eo ar ster-se ouz an implij goude an derez
keverata :

kaeroc'h eo evit henhont

12. dindan

a) talvezout a ra da genta-holl da verka eur renadenn-lec'hia :

dindan an douar ez eus dour

b) e c'hell dont da verka doare-beza :

douar dindan goad, park dindan ed

k) merka a c'hell « termen », « harz » :

dindan eur miz

dindan boan a bec'hed marvel

13. dre

a) a verk ar « benveg », an « hent » :

eur vilin dre zour, eun dournerez dre gezeg,

eur wetur dre dan, soubenn dre laez,

dre an nor

b) eun dalvoudegez lodenni a c'hell kaout :

gwerza dre bez, dre zousen

k) merka a c'hell an doare :

dre gaer pe dre heg

dre e gousk, dre e huñvre

14. heb, heb

a verk diouer : *heb arc'hant*

15. anez

a vartezea eun « diouer » :

anez mervel n'heller gwelout Doue

16. paneve, panevet

a zo d'ezañ eur ster martezea war-c'horre ar ster
« hep » :

panevetañ ez oan koll

17. rak

ster resis *rak* a *zo anat e lavarennou evel
kaout aon rak ar maro

18. eun dra a-bouez-dreist eo an ober gant an
araogennou displeget gant dibennou-gour :
ganin, evidoun h. a.

B

an araogennou strollet gant *ma*

Talvezout a reont da zegas er frazenn is-lavarennou a bep seurt :

a) abeg : *kerzout a ra dre ma'z eo rediet*

b) finvez : *graet em boa se evit ma vijec'h laouen*

k) dilez : *deut eo daoust ma oa fall an amzer*

d) diviz : *dont a raio a-benn gant ma lakaio e boan*

e) amzer : *kousket em eus e-pad ma oa noz
tomm eo an amzer abaoe m'emomp e
miz Ebrel*

sevel a reas araok ma oa deiz

chomit betek ma sono kreisteiz

f) keverata : *grit diouz ma'z oc'h aliet*

komzet em eus evel ma'z oan bet aliet

eur vro ken kaer ha ma'z eo hon hini

er furm-nac'ha e vez tennet peurvuia *ma a-zirak*
ar ger-nac'h :

kerzout a ra dre n'eo ket re skuiz

II. - Ar Ger-Mell

1) ne vez ket graet gant ar ger-mell dirak eun ano implijet diresis :

ober skol, araŋ douar, gounit ed, redek bro, aoza koan

Notenn — ne deo ket heñvel ar ster hervez ma lavarer

dont eus kêr pe dont eus ar gêr

2) ne vez ket graet gant ar ger-mell dirak an anioù bro, pe boblou d'ezo e brezoneg el liester an dibenn -iz :

Breiziz hogen ar Vretoned

Iwerzoniz hogen ar Spagnoled

Bro-C'hall hogen ar Frañs

3) pa vez eur renadenn da heul eun ano, ne vez ket lakaet ar ger-mell dirak hemañ :

bugale Adam, miz Mae, kêr Lesneven

4) ne vez ket lakaet ar ger-mell dirak an anioù gwan a zeu da heul anioù tud :

Napoleon Veur, Yann Vras

5) na dirak derez uhela an ano gwan :

kreñva den a zo bet

6) graet e vez gant ar ger-mell dirak an anioù enor :

an aotrou person, an aotrou Gall

7) graet e vez gant ar ger-mell e lavarennou evel an holl a dle senti

disul ar beure hogen disul vintin

soubenn an tri zrañg

mervel gant an naon

8) graet e vez gant ar ger-mell dirak an ano-verb implijet evel ano-kadarn :

ar gounit-douar hag ar maga-loened

III. - An Ano Kadarn

a) renadenn an ano-kadarn

a vez staget outañ hep sikour araogenn ebet :

leur Per, palv an dorn

nemet pa fell d'eoc'h poueza war ster an darempred etre ar renadenn hag an ano :

kasoni ouz ar pec'hed, aon rak ar maro

staget e vez gant an araogenn a pa vez diresis ster ar renadenn :

eun den a ouiziegez

-teurel evez ouz ar c'heltiekadur a implij ar renadenn a war-lerc'h eun ano-gwan pe eun ano-niver :

eur gaer a dra, pemp a vugale

b) gerioù kevrennek

aozet e vezont e brezoneg diwar-lakaat gerioù keñver-ha-keñver. Ar ger staget eo a resisa ar ster. Daou rumm a zo eus ar gerioù kevrennek

1) ar rumm giz-bremañ : ar ger-spisaer a zeu ennañ da eil :

ar porz-ger

mar deo an eil ger eun ano-verb, e verk ar pal pe an termen :

kador-brezeg, gwalenn-pesketa

plega a ra ar rumm-se d'ar reolennou boas evit a-c'hemmadurioù.

2) ar rumm giz koz : ar ger spisaer a zeu ennañ da gentañ :

levr di, maer di

amañ ez eus bepred blotadur.

IV. - An Ano-Gwan

1) pa zeu an anoiou-gwan da veza implijet evel anoiou-kadarn, e kemeront eun dibenn er reiz gwregel hag el liester :

*eur c'hamm, eur gammenn pe eur gammez
eun dall, an dalleien
hep d'ezo beza hadet stank, e tiouan an dioded*

2) gerioù a seurt all a c'hell ober da anoiou-gwan :
paotred araok, paotred dioustu

3) derezioù an ano-gwan :

a) an derez-keverata a c'hell beza merket gant *ken-* :

*kenoad ganin
ken kaer se,*

hogen pa zeu ar skouer en araok, e lakaer *all e-lec'h se* :

Pariz a zo kaer, Vienna a zo ken kaer all

b) an derez uhela a c'hell beza strollet gant eun ano-perc'henna :

emañ ar c'hleñved en e wasa, emaint en o gwella

k) pe gant *pep* :

kemerit ar pep gwella evidoc'h

d) mat a raje ar skrivagnerien ober muioc'h gant an derez-estlamma en *-al, -et, chomet bevoe'h* ar boaz anezañ e Treger hag e Gwened :

Gwasat amzer !

na brasset leuiné en dés !

— e rann-yez Leon eo deut an derez estlamma da geja gant an derez uhela :

gwasa den e gwirionez !

Notenn — Emil Ernod en deus graet er *Revue Celtique*, XXII, Etudes Bretonnes, 12, « Comparatif »

eur roll troiou-lavar gant an derez-keverata hag an derez-uhela.

Keñveria ouz an doare kembreat an doare gwenedat hag an doare leonat.

V. - Ar Perc'henna

Daou stumm a zo d'ezo peurliesia, eur stumm dirak vogalenn, eur stumm dirak kensonenn :

ho tad, hoc'h enebour

Ar stumm dirak vogalenn a zo ar stumm gwir. Arabat beza techet da ober hepdi, evel ma ra Leoniz ; an dibenn-ger eo a ziforc'h ar ger, en eur ziskleria ouspenn ar c'hemmadur a zeu war e lerc'h. Gwenediz o deus eur stumm koz en *-s*, nemet ne reont ket gantañ. Kosoc'h eo ar stumm en *-s-se* eget an hini gant *-c'h*.

VI. An Diskoueza

1) teurel evez ouz an ober gant *-hont* :

a) da implijout ez eo *-hont e-lec'h -se*, pa veneger eul lec'h pell :

Ar Rusi, ar pro-hont, kentoc'h eget *ar pro-se*

b) ober ivez gant *-hont*, pa gomzer, da skouer, eus tu-hont eur vur, eur ster : *en tu-hont d'ar ster ez oa eul lochenn*.

k) talvezout a c'hell *en-tu-hont* kement hag ouspenn :

en tu-hont da se em eus niveret kirri e-leiz

2) teurel evez ouz an ober gant *hini*

a) dirak eun ano gwan : *an hini bihan*, pe eur

renadenn : *hini va zad*, pe gant ar perc'henna : *va hini*

b) evit poueza, da skouer pa zegouezer gant eun dra a glasked :

hennez an hini eo, ar wirionez an hini eo

VII. - An Amresis

1) ar gerioù amresis a zo anezo, dre o implij, pe anoù-gwan :

eun den all, pe raganoù : *an hini all*

2) implijet e vezont evit nac'ha :

den ebet hini ebet, *tra ebet*, arabat ober avat gant *netra ebet*

nikun ne zeuio, n'em eus klevet *mann*

3) evit merka « diforc'h » pe « gemm » :

eun den all, *an hini all* ; *eur re a zo mat*, *ar re all* ne dint ket ; *unan 'zo kreñv*, *eun all 'zo gwak* ; *hennez a lavar*, *henhont a ra* ; *lod a zeu*, *lod a gerz kuit* ; *darn a zo klañv*, *darn a zo yac'h*.

an eil hag egile (gourel) *eben* (gwregel) ;

n'em eus *ken* c'hoant nemet kousket ;

estreget an dra-se am eus klevet

4) evit arouezia an « diresis » e reer gant

a) *bennak* :

pegen dister bennak e c'hell beza ar bevañs ;
eun dra bennak, *eur re bennak*, *pegeit bennak*,
pegement bennak, *petra bennak*.

b) gant an dibenn -ennou :

hiniennou, *edennou*, *geriennou*

k) gant an neb :

an neb a venn, *hennez a c'hall*

d) gant eun nebeut :

ne weler nemet eun nebeut tud war ar blasenn
e) gant *meur a*, ma ranker lakaat war e lerc'h an unander pe an unanderenn :

meur a zen, *meur a grampouezenn*

f) gant 'zo :

tud 'zo a vez bepred sec'hedik

g) gant doareoù-lavar evel *hen-ha-hen*, *eur pehano*, *eur peden*, *an dra-mañ-tra*

h) gant *lies*, a ranker diforc'h diouz aliez, rakverb :
lies doare a zo d'an dud

5) implijout a reer an amresis da gemer unan hag unan en eur strollad :

pep den en deus e berzioù mat hag e siou fall

pep unan, *pep hini*

tremen a ra *pep tra*

pep a wenneg o deus bet

a bep eil int deut d'am c'haout

pep hini d'e dro o deus skoet

kement ti a welis

6) da gemer eun niver a-stroll, eun dra en he fez :
ober gant *holl* pe -a-bez :

ar bed holl, *e holl arc'hant*, *an holl a zo aet kuit*

holl e teuint

roue ar bed a-bez, pe *ar bed holl*.

7) da verka « heñvedigez » :

an hevelep den,

Doue e-unan, *an den outañ e-unan*, *an den endeeun*, *ar vaouez zoken*

VIII. - Ar Staga

1) a a oa implijet gwechall hag a c'hell beza c'hoaz hep kent-termen en e raok :

gra a gari

2) *pe* e lavarennou evel *pe oad eo* a zeu da veza eun ano-gwan, a dlefer skriva en eur ger hepken gant *oad*. Setu perak e kaver *eo* el lavarenn ha nann *en deus*.

3) an anoiou-gwan gant *pe* a c'hell ivez dont da veza anoiou-kadarn dresis : *eur pehano*.

IX. - Ar Ragano

— Teurel evez ez eo *en en en deus* ar ragano-enger o verka eun *den*. Da ziforc'h ez eo diouz *hen* a zo kar d'ar c'hembraek *hyn* o verka eun dra.

— ober hep *anezañ* da verka ar renadenn eeun.

X. - An Niver

a) an anoiou-niver, strollet gant gerioù all a zeu da veza anoiou-gwan pe gadarn kevrennek :

Unmab Doue, unton, unliou

Notenn — Pa'z eus evelse daou implij d'eur ger hag ivez daou zoare d'e skriva, ez eo eur gounid mirout an daou stumm ha staga pep unan ouz eun implij hepken

unmab, da skouer a zo eur stumm koz lakaet da dalvezout kement ha « mab unik », pa n'en doa da genta nemet an hevelep talvoudegez hag « eur mab » ; en un hevelep doare e laror *ur sonour* evit « un aozer sonerez gouiziek » hag « eur soner », furm yaouank-oc'h, evit eur soner biniou pe vombar.

b) bez' e c'hell an anoiou-niver kaout eun implij gourleuniüs :

Martha hag Anna a zo diou c'hoar

k) *kemmadurioù* :

war-lerc'h *tri, pevar, nao*, e vez c'houezadennet *k, p, t* ; ar blotadur a gaver a-wechou a zo eur fazi ; an hevelep kemmadur war-lerc'h *teir* a zo diwar skouer ar reiz gourel : eur fazi all eo. Goude *teir* ha *peder* ehom hep ober kemmadur ebet

d) War-lerc'h an anoiou-niver a teu an anoiou-kadarn en niver unan, mar deus eun unaderenn d'an anoiou-se, ober ganti

pemp krampouezenn

e) evit ar vent ober war-lerc'h an niver gant an ano kadarn ha nann an ano-gwan :

pemp metr uhelder a zo d'ezañ, dek treubizied a zo d'ar plench-se

Notenn — ar brezoneg-krenn a rae gant ar ger *-hed* evit sevel anoiou ment. Diforc'h a rae etre *meud-hed*, *meuded* ha *meudad*.

XI. - Ragano Emober

1) ar ragano *en em* eo a ro an dalvoudegez emober d'ar verb brezonek. *En* a zo *anezañ*, e gwirionez, an trede gour. E brezoneg-krenn, e raed gant ar furm a zeree ouz ar gour :

hoz em amantet, B. G. 547 ; *Da em marvaill*, B. G. 5

2) ar stumm emober a zo striz e implij e brezoneg nemet evit eun nebeut verbou evel *en em gavout, en em denna, en em gemer*.

3) teurel evez ez eo alies gant verbou *gwan* e ranker ober elec'h ma vez graet e galleg gant verbou emober :

fazia a ran = « je me trompe »

4) teurel evez ouz ar c'hemm a zo etre

beuzi dre zarvoud hag *en em beuzi* a-ratoz
sevel diouz taol hag *en em sevel* ouz ar vac'ho-
merien

XII. - Ar Verb

1) Rannouigou-verb **a, e(z)**

a) Graet e vez gant *a*, a zo an hevelep ger gant ar staga *a*, bep gwech ma teu araok ar verb pe e rener pe ar renadenn eeun. Striz kenañ ar reolenn-se, arabat degemer an treuz-varc'hadou aotreet gant Gwenediz.

b) Graet e vez gant *e(z)* bep gwech a-hend-all.

2) rannouigou engeriet

Eun hen-rannig-Verb, ma'z oa ar stumm klok anezi *end-* a zo aet krenn er-maez a c'hiz evel rannig-*ya*. Bez' emañ evel eun tamm peñse er yez, hep personelez ebet d'ez i ha chomet eo stag ouz eur furm verb a zo, hep kemma tamm ebet ar ster anezañ. Setu penaos ez eo bet aozet doubladurioù da furmou *beza* ha *mont*. Ar rannig *end-* a zo miret en he fez e rann-yez Gwened : *n'endé ket*.

Ar furmou gant ar rannig-se a vez kavet war-lerc'h *mar, na, ne*

mar doun, ne doun ; mar demoun ; mar doar,
mar deur ;

mar dan, mar daen, mar dis, mar dafen, mar
deer,

ne dan, ne dis, ne daen, ne din, ne dafen,
ne dajen, ne deer

3) Ar rannig *ez*, er c'hontrol he deus miret he zalvoudegez-*ya*. Setu perak ez eo eur fazi ober ganti elec'h gant *end-*, deut da-*d-* war-lerc'h eur ger-nac'h:

ne deo ket a zo reiz, hogen *ne'z eo ket* a zo eur fazi

4) En *emañ*, *e* a zo eur rannig engeriet. Kollet he deus he zalvoudegez-*ya* hag implijet e vez gant ar ger-nac'h :

n'emañ ket er gêr

Ne deo ket heñvel evit ar c'hembraek *y mae*. *Y* a zo amañ ar rannig-verb reiz dirak *mae* ha nañ *a*, peogwir n'hell ket dont araok *mae* na rener na renadenn eeun. *Y*, chomet ganti he zalvoudegez -*ya*, n'heller ket lakaat en he raok eur ger-nac'h, setu ma ne c'heller ket kavout *y mae* en eul lavarenn *nann*.

En *ydyw*, *y* a zo c'hoaz eur rannig engeriet. Laret a c'heller avat *nac ydyw* = « ne deo », rak an *yd* a zo engeriet en *ydyw* he deus kollet he zalvoudegez -*ya* evel an *end-* deut da -*d-* e *ne deo*.

Hevelep tra a zo gwir evit ar gwenedek *e ma* hag arabat eo da Wenediz ober gant an *e-* evel ma ve eur rannig-verb beo.

E *mar demañ* ez eus diou rannig-verb engeriet 1) *d-* evit *end-* 2) *e-*.

5) displegadur-verb diberson

Aroueziet eo ar furm diberson war eun dro gant an trede gour digemm ha gant stumm ar frazenn, ar rener o tont da genta : *ni a lavar*. Arabat meska gant an displegadur-se furmou a zo eun an displegadur personel, gant ar rener war-lerc'h ar verb, daoust ma c'hell hemañ chom digemm, evel e :

me a lavar *e tevio* kalz a dud warc'hoaz

6) furmou *beza*

Ret eo diforc'h dre ar ster etre *eo*, anezañ ar furm-siaga etre an doareadur hag ar rener :

kaer eo an amzer.

a zo, furm enni ar staga a o poueza war ar rener :

Doue a zo bras.

emañ, furm lec'hia hag amzeria.

eus, a zo eur furm gant eur rener diresis.

Arabat meska zo hag *eus*, evel ma ra skrivagnerien bro-Dreger ha bro-Wened : (zo war-lerc'h *na... pa...*

Skouer : Lenn a reer e *Sterenn*, Kerzu 1941, p. 82 :

Konall- unan eus tri haroz pennañ Bro-Ulad. An daou all *a oa* Kouc'houlin ha Laegaire.

Kouc'houlin- e dad *a oa* an doue Lug.

Elec'h *a ez* *oa* ret skriva *e*. E galleg, poueza a rafer war an dra gant ar ger « c'était ». Hevelep tra a c'hoarvez e brezoneg gant *eo*, *e oa*, hag all, nemet e galleg ez eo war ger da heul e pouezer hag e brezoneg war ar ger araok.

Sed amañ eun eveziadenn na vêz ket kavet er yeza-durioù :

eo, *e oa* a bouez en eun doare ledanoc'h e brezoneg eget « c'est », « c'était », e galleg. Da lavarout eo, e reer gant *eo*, *e oa* e frazennoù ma pouezer enno skañv war ar ster ; e galleg, e seurt frazennoù ne rafed nemet gant « est », « était ».

da skouer :

an den-se eo an hini am eus gwelet = cet homme est celui que j'ai vu.

ar berra eo ar gwella = le plus court est le meilleur.

E seurt frazennoù ne dleer ket ober gant *a zo*, *a oa*. An hevelep reolenn a gaver e kembraeg.

7) verbou-skoazell

Ne reer ket dalc'hmat e brezoneg gant ar verbou-skoazell en hevelep doare hag er galleg :

« l'incendie a duré longtemps » = *an tangwall a zo padet*

« la jument a pouliné » = *ar gazez a zo eben-liet*

8) Ar verbou kreñv

Setu an ano graet gant ar yezadurourien eus eur rummad verbou a gaver en holl yezou. O direizder a zeu eus o hen-stummou. An hen-stummou eo a vir ar yezou, ha chadenn ar verbou kreñv a zo livenngein ar yez. Ret eo beza amparfal spontus evit kaout c'hoant, war zigarez reizekaad, da gemma eun dra hennak er verbou kreñv. Ret eo kentoc'h argas diouz ar yez an displegadurioù nevez eus *gouzout*, da skouer e Kerne :

goaran, *goarez* hag all

pe e Gwened : *gouian*, *gouiet...*

hag eus *am eus*.

9) pengefiou-verb

Ober a reer *penger* eus gwizienn genta ar verbou : al latin *amo* a zo evit *amao*, ar pengef ennañ a zo *ama-*. Eun niver bras a verbou brezonek o deus eur *pengef en -a* ha displeget int en eun doare d'ezo o-unan. Savet eo ar verbou-se diwar anioù-kadarn : *doura*, *pesketa*, ha merka a reont peurvuia ar c'hlsak pe an ober eus ar pezh a zo merket gant an ano-kadarn.

Ar verbou en *aat* a zo diwar anioù-gwan ha merka a reont pe an ober pe ar rei an doare merket : *trenkaat*, *gwellaat*. Ar verbou-se, displeget ivez en eun doare d'ezo o-unan, a zo d'ezo eun ano-gwan-verb en *-aet*

pengefiou en -o :

hevelep tra a c'hoarvez evit ar re-mañ :

skei gwizienn *sko* ano-gwan-verb *skoet*

rei gwizienn *ro* ano-gwan-verb *roet*

pengefiou en -e :

dleout gwrizienn *dle* ano-gwan-verb *dleet*
pengefiou en *-eu* :

dont gwrizienn *deu* ano-gwan-verb *deuet*

En eur veska ar furmou-se, er furm kamm-voaziel en *eil*, gant ano-gwan ar verbou en *-aat* rann-yez Gwened ne ra nemet peurzispenn ar pengefiou-verb gant vogalenn.

Ne chom anat ar pengefiou-se nemet diwar vunu-dou-displegadur. Mat eo dere'hel d'ezo. Kinnig a reont d'eomp furmou prisius hag arabat kemmeska ar stummou diouto o-unan eus o displegadur gant stummou ordinal, evel m'eo troet d'hen ober Gwenediz ha Kerneviz. *Labourat* n'en deus mann d'ober gant *gwellaat*. Arabat eta lavarout *laboura* evit *labour*, *labourafe* evit *labourfe* hag all.

10) Implij an amzeriou-verb

Ret eo diforc'h en is-lavarennou an ober gant an *diskleria* diouz an ober gant an *divizout* evit merka eun amster a-bouez. An *diskleria* a zispleg an darvoud ha netra ken ; an *divizout* a zispleg eun dezo, eur menoz :

da skouer e latin :

gaudeo quod vales = *laouen oun dre ma'z out yac'h*

gaudeo quod valeas = *laouen oun o soñjal ez out yac'h*

en eun hevelep doare e brezoneg :

1. — *klask a ran eun ti e lec'h e vezin sioul*

2. — *klask a ran eun ti e lec'h e vefen sioul*

Eur stumm-frazenn a gaver alies gant an *divizout* eo hemañ :

ma karfes beza chomet = « si tu avais voulu rester »

Dilec'hiet eo bet e brezoneg menoz an *tremenet* war an eil verb, evel ma c'hoarvez ivez e kembraeg.

11) An ano-verb

a) an ano-verb danevella :

hag hen mont ; hag hen o vont ; hag hen da vont

b) an ober gant an ano-verb el lavarennou-diskleria, dreist-holl pa vez en araok eul lavarenn, displeget ar verb enni gant ober :

dont a rez ha lavarout

hoas-tre an doare d'ober-se e kembraeg :

kennatau y mab a orucpwyll, ae dyuot ynteu yr lllys = « kas ar mab a eure hag hen dont d'al lez »

k) an ober gant an ano-verb evit gourc'hemenn ez hegarat. Stank eo an ober-se e brezoneg hag eur perzmat er deus war ar galleg, dont a c'hell ar rener gantañ :

mont an holl er-maez = « que tout le monde sorte »

12) ano-gwan-verb

Eur furmou o talvezout hiziv da anoio-gwan-verb, e verk ar brezoneg spisoc'h ar ster eget ne ra ar galleg :

lenn a ran en eur vale = kenbred

dre lenn e tesker = pe dre hent

gant studia e teuer gouiziek = diviz

war ziskenn ez a an hent = doare war gemma

o lenn e kaver didu = ne deo ket ken resis ar ster ha gant *dre*

XIII. - Ar Stumma Frazenn

1. an doare-stumma keltiek -- ar verb a zeu er penn kenta. Hizio c'hoaz e c'hoarvez kement-se e kembraeg :

*Gofynnodd Dic Huws i gyfail o Gymro... Ale-
bodd y llall... a zo eur stumma-frazenn boas-
tre e kembraeg (T. Gwynn-Jones, Astudiaethau p. 79) « Goulennas Dic Huws digant eur
c'heneil a Gembread... Respontas egile... »*

Eur seurt stumma-frazenn ne deo ken ar reolenn
e brezoneg nemet en is-lavarennou :

goulenn a reas ma teufe e vreur d'ar gêr

2. Klask a ra ar brezoneg lakaat dalc'hmat e penn
kenta ar frazenn an darn pouezusa eus ar lavarenn.
Setu perak e teu da genta pe ar rener :

Yann en deus echuet e labour

pe ar verb :

echuet eo e labour gant Yann

hevelep tra a c'hoarvez en is-lavarennou-goulenn,
da skouer :

n'ouzon ket ha dont a ri feteiz .

n'ouzon ket ha te a zeuio feteiz

n'ouzon ket ha feteiz e teui

n'ouzon ket ha bez' e teui feteiz

ma teu ar rener e penn kenta ar frazenn e reer
gant an displegadur diberson :

Salaun a skrivas eul lizer

mar deo gant an doareadur, pe ar renadenn pe
eur rakverb e stag al lavarenn, e reer gant an dis-
plegadur personel :

klañv oun abaoe dec'h

arc'hant a c'houlennet digantañ

bepred e vezan d'ar gêr d'an eur-se

3. Faziou da argas

Pep doare da stumma ar frazenn a respont d'eur
goulenn-diabarz. Arabat rei eur respont oc'h eilgeria
d'eur goulenn ne deo ket bet graet, pe rei daou
stumm o respont da c'houlennou disheñvel :

da skouer : *peur e teuot ? Arc'hoaz e teuin*
ha nann : *Arc'hoaz me a zeuio pe me a zeuio*
arc'hoaz

4. n'eus ket, avat, kalz a verbou o c'hellout dont
e penn kenta ar frazenn e brezoneg. Menegi a c'hel-
ler koulskoude :

a) ar verb *beza* en amzer-vremañ hag amdremenet,
gant ma vo en e raok ar rannig *e* :

ez oun, e voen

hag ivez er furmou-lec'hia hag an anoiou-gwan-
verb :

emañ, edo, kouezet eo er poull

b) er respontou, avat, e c'hell ar verb dont er penn
kenta :

da dad ne deo ket klañv ? EO

ne gani ket hizio ? KANIN

ha klevout a rez ? GRAN

k) an anoiou-verb gant ar verb skoazell ober, ne-
met amañ e pouezer war ar verb :

selaou a ran

d) an anoiou-verb en amzeriou kevredet :

kouezet eo ; lazet eo bet

e) ahendall e reer gant *bez'* :

bez' e selaouan

f) arabat ober gant an doare-mañ da zisplega ar
verb *beza* :

beza a zo

g) n'eus nemet daou verb *gwan* a-grenn e brezo-
neg : *beza* ha *mont*. Daou zoare a ginnig dizarbenn
gwanded *beza* :

1. an displega ar verb gant *a* : *beza a zo*, war
skouer

*ober a ran, gallout a c'hell, reiz en daou verb-
mañ.*

2. an implij eus lavarennou evel *kaer a oa* e lec'h
kaer e oa

gwanded *mont* a vije diskaret diwar an ober direiz gant furmou en -y- en displegadur personel, evel e rann-yez Kerne :

pa ya e lec'h *pa'z a*

ne ya ket e lec'h *ne da ket*

diwar ober se e vefe luziet-krenn an displegadur. h) frazennoù a stumm gant *an den a zo bras e dog*, a zo eur brezonekadur diwanet diwar eun implij ledanaet eus ar staga.

XIV. - Ar Rakverb

En diavaez eus ar rakverbou gwirion, e c'hell pep ano-gwan dont da veza rakverb war-lerc'h ar rannig ez, a zegas ar blotadur :

ez beo

E rann-yez Treger e reer gant *en* e lec'h *ez*, evel gant *yn* e kembraeg hep blotadur :

en beo

XV. - An Araogenn

En eur staga araogennou ouz ar verb e roer, evel e saozneg, steriou niverus d'eun hevelep verb :

d'it eo da gredi

pell 'zo ez eus eus ar bed

n'oun ket evit padout

ma vefe warnoc'h dont, skrivit en araok hag all. Sell. « Le Breton en 40 Leçons », p. 203.

Eur verb hep araogenn outañ n'en deus ket an hevelep ster ha gant eun araogenn :

studia ar brezoneg ne deo ket evel *studia war ar brezoneg*.

An eil frazenn a verk eun heuliad studiadennoù war an danvez meneget.

Keñveria ivez :

gouzout eun dra bennak ha *gouzout diouz eur benveg*

kouna eur mignon ha *kouna en amzer dremenet*

XVI. - Ar Stagell

A) ar gerioù-nac'h *na, ne*

1. *ne* a vez implijet da c'her-nac'h el lavarenn benna :

ne rin ket al labour-se

2. *na* a zeu e penn kenta

a) an is-lavarennou pe al lavarennou-staga :

eun den na labour ket a vezo paour

kredi a ran na zeuio ket

b) dirak an doare gourc'hemenn :

na zeuit ket en ti

B) stagelloù is-lavarenn

1. kemm a zo etre *evel ma* hag *evel pa* pe *evel pe* (furm koz)

e lavar evel ma lavaran = « comme »

e lavar evel pa vije gourc'hemennet ober = « comme si »

2. Implij a reer *seul* gant an derez keverata ha nann gant an derez uhel :

seul welloc'h ma'z eo brasoc'h pe ar brasa ar gwella.

Serrit ar gloued war ho lerc'h

Eul laz korf eo alies al labouriou war ar maez dreist holl pa ranker chom teir sizun ha pelloc'h a-wechou dindan an heol bero hag ar glao da rei ler d'ar boetrabez da goulz ar c'houennadeg. Moarvat n'eo ket dao d'in lavarout d'eoc'h pegen tenn eo ar vicher-se evit lod, o veza ma ne c'hellont ket padout gant ar boan gein.

N'eus forz, da heul ar re all e ranker mont gant ar park ha dic'hastit mar karit ma me fell ket d'eoc'h e vefe taolet douar en ho potou gant an hini a zeu war ho lerc'h ha ma ne blij ket d'eoc'h kennebeut gwelout ar mevel bras o kemer « lañs a-raok » warnoc'h ha digouezout d'an talar gant e renk a-barz ma vefec'h erruet da greiz ar park gant hoc'h hini.

Koulskoude, ret e vez ober eur sav-kein mare-mare, ha pa ne vefe ket graet, ne c'heller ket chom dilavar e-doug an deiz evel-just. Re enoeüs e vefe. Pep hini a gont e damm e ser mont eta, ha tuet e vezer dalc'hmat da gonta marvailhou ha da vrouda chupen-nou d'an nesa Na petra 'ta ! berroc'h e vez kavet an amzer.

War ar poent-mañ paotred Pleyben a zo gwall gemenerien. Klevit :

An Aotrou S... merour er barrez a oa abaoe pell 'zo e unanig o ren e diegez. Gantañ eur vatez, daou vevel gouest, Tin ha Lorañs, hag eur c'hrennard, ar paotr saout. Ne oa ket an aotrou S... eul lezireg avat, na pell ac'hane zoken, ha da goulz ar c'houennadeg-ziou staga a rae e gorf d'al labour kerkoulz ha forz piou. En enep d'ar boaz, ar « c'houilh », evel ma rae

outañ e vevelien, a groge alao da ziwez gant e ero, kuit da zalea ar re all ma tigouezfe gantañ kaout ezomm da vont d'ar gêr, evel ma lavare. Ne veze ket gwall chalet kennebeut pa gemere ar re all lañs a-raok warnañ. Derc'hel a rae da vont brao gant ar park ha netra ken.

— Sell 'ta ! pelec'h e chom ar c'houilh, eme Din eun devez. N'ez a e nep lec'h hizio. Roimp an dourn d'ezañ da baka ac'hanomp 'ta.

— Te 'gav d'it e talv ar boan ? eme Lorañs. Ne ehan ket da rei bronn da droad e drañch.

— Ya, prederiet bras en deus an neuz da veza, eme Din. Heñ, ken troet all da varvailhat ha da farsal, n'en deus ket distaget eur grik abaoe ar mintin-mañ.

D'an ampoent ar paotr-saout a oa digouezet e toull ar skalier.

— Reun, emezañ d'e vestr, dao eo d'eoc'h dont d'ar gêr da leuskel an taro da « Vailh-Gwenn » a zo du-mañ o-kolea.

— Ma ! mont a ran neuze, eme an aotrou S..., en eur sank a drañch en douar e-lec'h ma oa digouezet gant e renk ha d'ar gêr pres warnañ.

— Hag adarre ! eme Lorañs. Petra ar c'hast a zo kroget e reor saout ar gêr-mañ. Bemdez e vez ludik unan bennak anezo.

— A gav d'it eme Din. Me' gredfe kentoc'h eo eun digarez kaer en deus kavet aze ar c'houilh evit mont d'ar gêr da welout e dammig traou.

— Marteze a-walc'h, a respontas Lorañs. Ne greden re lavarout ger evit c'hoaz met soñjet em boa evel-dout ha kaer en deus ar c'houilh klask kuza e eürusted n'eo ket evit mirout da veza droch a-wechou. Anat eo da welout e kar Chanig ha ma kav enoeüs an deiz pell diouz e garantez, e-pad an noz ne soñj ket d'in e vez an hevelep tra evitañ. En e vleud ne lavaran ket.

— Evelato ! eme Din.

— Eo, eo, kred achanoun ervat. Sell ! mar karez, emberr keit ha ma vimp er gêr war dro al loened ha keit ha ma vo ar vatez o c'hoero ar saout, ez in da lakaat eun dra bennak en he gwele. Gwelet e vo da c'houde hag heñ e lavaran gaou.

— Gra neuze, eme Din. Hogen serr mat ar gloued war ar park. Ar pezh a zo lavaret ne zle ket mont larkoc'h eget amañ.

Tremen a reas an deizioù ha bemdez evit eun digarez pe eun all ez ae an Aotrou S... d'ober eun droiad d'ar gêr a-greiz c'houennat. Bep mintm avat, evit brasa plijadur an daou lampon-mañ e voe klevet ivez an hevelep sonadeg gant Chanig.

— Arsa ! kollet eo va fenn ganin-me, emezi. N'hoec'h eus ket gwelet ar c'houezerezh dre aze en eun tu bennak, hini pe hini ac'hanoc'h ? n'ouzon dare pelec'h em eus taolet anezi. Setu bremañ pemzektez 'zo abaoe n'he c'havan ket.

En diwezh, forzh da welout ar vatez o riboulat hag o chench penn d'an traou e kement korn a oa en ti evit kaout he c'houezerezh, Tin ha Lorañs ne voent ket evit mirout da c'hoarzin, ar pezh a lakaas Chanig da soñjal e oa kuzet ar c'houezerezh gant unan eus an daou-mañ.

— Peogwir omp tamallet, eme Lorañs, koulz eo d'in lavarouj d'eoec'h dioustu emañ ar pezh emaoec'h o klask o waskedi abaoe pell 'zo en eul lec'h ha na...

— Stank da veol 'ta bleupez ! eme Din, goustadik d'egile.

— En eul lec'h ha na... ? petra am eus klevet ? Petra a livirit ? eme Chanig en eur dostaat ouz ar vevelien azezet e gwask an daol.

— Ya, o vont da lavarout d'eoec'h edon, emañ en eul lec'h ha na zarempredit ket bemnoz.

— Heñ ? ha pelec'h 'ta ! eme Chanig.

— En ho kwele ! a respontas Lorañs.

— Bandenn c'histi ! emezi, deut ruz he dioujod gwasoc'h eget kribenn eur c'hilhog. Ar re-mañ a lakafe an unan da rosta gant ar vez.

Adkavet e voe ar c'houezerezh evel ma lavaran d'eoec'h, ha bez' he gweler bremañ en he lec'h a-viskoaz war skaon ar siminal, e korn-ar-c'houign. Ha pa vije bet chomet pelloc'h e-lec'h ma oa lakaet... ! Dimezet eo abaoe an aotrou S... gant Chanig. Eürus e vevont, bugale o deus ha brudet mat ez int o daou gant an holl er barrez.

LOSTAGLAO.

RESPONTOU DA ZIVINADELLOU AN NIVERENN 27

1. An horolaj — 2. Eur veskenn — 3. Eur foenneg, eur marc'h ha tri vi.

DISKOULM GERIOU-KROAZ AN NIVERENN 27

A-*led* : 1. emgarantez — 2. malloziou — 3. IC ; Uri — 4. chourik ; it — 5. horbalaner — 6. amzivin ; ro — 7. ne ; ez ; kon — 8. storlok.

A-*serz* : 1. emichans — 2. mac'homet — 3. GL ; orz — 4. aloubi — 5. ro ; Ravel — 6. az ; ilizo — 7. ni ; kan — 8. tou — 9. eurierou — 10. itron.

ENVORENNOU YAOUANKIZ

(Kendalc'h) (1)

19. KEVREDIGEZ VROADEL BREIZ KROUET E MON- TROULEZ.

Ma mamm, hag a oa deut, da heul he mab, da veza troet gant ar Vroadelez vreizek, a fellas d'ezhi keme-
rout perz ivez er Gouel bras e oad o tanzen ; laouen
e oa dreist-holl gant ar c'helou e vije adsavet an
teatr brezonek, rak ez yaouank, he doa bet plijadur
o vont da Werliskin da arvesti ouz ar « Misteriou »
a veze c'hoariet eno en eul lab bennak, gant ken-
seurted Prosper Proux. Ma zad, avat, ne blede nemet
gant e vicher.

Hor mignoned ar Gagien, marc'hadourien ed, o
doa pedet ac'hanomp da zont da chom d'o zi e-pad
ar goueliou. Setu ni hon daou eta aet da Boullaouen
da dapout an tren bihan, gant gwetur Anna Mari
Ar Yaouank, gwreg ar sakrist, a veze o kas-digas
ac'hanomp tu-pe-du, pa 'z aemp da bourmen.

Eun tammig gwerz, savet ganin en enor d'ar Gouel
ha da Sant-Wennole, a oa Strollad Plouyann o vont
da c'hoari e Vuhez, a oa bet moulet war ar *Résis-
tance* (Kroaz Montroulez) gant he rener Aogust Ca-
valier. Deraoui a rae evel-hen :

Gwennole, Abostol eürus,

Enor ha gloar Breiz-Izel, h.a. (Niv. 13-8-98)

Ar vrogarourien a oa bet pedet holl d'en em gaout

(1) Sav, niv. 25, 26, 27.

e sal vras Ti-Kêr Montroulez, kenta solieradur, d'ar
sadmorn 13 a viz Eost 1898 da glevout prezegennoù a-
zivout adsavidigez Breiz.

Gouaer awalc'h e oan oc'h en em veska gant ar
re a oa eno, holl tud war an oad, lod gant pennoù
gwenn. Me a seblante eur c'holist en o mesk. Da
voe ganin eta gwelout an Aotrou Frañsou Vallée o
tont war ma zu gant eur mousc'hoarz hegarat : gan-
tañ 'oa an Aotrou Korfeg, rener an *Electeur des
Côtes-du-Nord* hag an *Indépendance Bretonne* eus
Sant-Brieg. Raktal e voen em aes, hag anaoudegez e
voen lakaet da ober hep digareziou gant tud a oa
dijsa er sal, hag a dlee o anoioù dont hep dale ana-
vezet dre ar vro. Diskouezet e voen gant Vallée,
lorc'h ennañ gant e « ebeul », d'an Aotrounez ar
Bras hag ar Goffig, a oa daou vañsoner penna an ti
e oad o vont da sevel. Ar Braz en doa eun dremm
plijus kenañ, eun daoulagad lirin, eun aer hegarat ;
ar Goffig a oa heñvel ouz eur mestr-martolod, gant
e benn teo hag e golier baro, e gorn-butun na guitae
ket e veg : mont a rae e deod en dro hep ehan, evel
rod eur vilin. An daou-se eo o doa skoet war ma
spered ar muia, gant René de Kerviler, a lavared ar
gouizieka eus ar Vretoned, hag en doa eur vrec'h
voñs. Anaoudegez a ris c'hoaz araok digoridigez an
Dalc'h gant rener ar « *Clocher Breton* » eus an
Orient hag e wreg, René Saib ha Madeleine Desro-
seaux ; gant unan koz bihan, gant lunedou, eul livi-
tenn gantañ a goueze betek e dreid hag a oa Char-
lez Gwennou, eur barz brudet o chom e Vitry-sur-
Seine ; gant eun toullad Aotrounez all a Bariz : Gri-
vart, avokad, Maufra, livaer, Pitet, savour-tier, Yann
ar Fusteg, den-e-karg (hemañ a gaozeas ganin e bre-
zoneg) h.a.

Kaer am boa trei ma sellou a bep tu, ne welen ket
a baotred eus ma oad ; koulskoude, digouezout a

reas er vodadeg, araok he digoradur, daou zen yaouank hag a azezas sioul en eur c'horn ; n'o ana-vezen ket neuze, ha ne ris anaoudegez ganto da vat nemet an deiz war lerc'h e Plouyann : unan a oa bras ha laer, e zaoulagad difoupet, eur c'holier baro hir ha melen o koueza betek e askre ; eur gwir den-jentil a Vreiz-Uhel, Herri Thibault de la Guichardièr e ano ; egile a oa eur paotr youstoc'h, gant eun dremm rouzard, eun tal frank hag uhel, daoulagad sklaer, kamm e oa : Francis Even, komis-noter e Landreger. Andao selaouer-mañ a oa war dro 20 vloaz. Hon tri e oamp eno « Kannaded yaouankiz Breiz Nevez » rak ne oa ket a reou all...

An dalc'h kenta a voe diouz ar mintin ; klevet e voe Bretoned Paris o tiskleria petra 'felle d'ezo ober. Goude lein, e voe eun dalc'h all, gant an hevelep re, nemet e oa deut ouspenn eun Aotrou sec'h ha treut, livitennet, toket uhel, heñvel ouz eur pastor protes-tant, eul lunedou aour war e fri ; hemañ' oa deut a-ratoz kaer eus Dublin, kêrbenn Iwerzon, da zigas salud e vro, ha da bedi brogarourien Vreiz da zont d'eur c'hendalc'h hollgeltiek a oad oc'h aoza eno a benn bloavez ar C'hant.

An Aotrou Edmond Fournier d'Albe a oa e ano, eun ano gallek. Diskleria a reas e oa deut e ouenn diouz Frañs da Vreiz-Veur da vare Torridigez « *Edit* » Naoned gant Loeiz XIV. Hugunoded e oa e hendadou ; aet da chom da Iwerzon, o doa skoulmet priedelezou gant merc'hed eus ar vro ; gwad gouezel a vere eur bannac'h anezañ en e wazied.

Klevet e voe ivez komzou entanet gant eun « député » nevez anvet e gwened, an Aotrou de l'Estourbeillon, a oa eun tammig paotr teo ha berr anezañ, sounn war e ellou ha ne vije ket soñjet, ouz e welout diardou, e oa eur « markiz » anezañ.

Pa voe fin d'ar vrentadeg, hag an holl a unvouez

evit kroui *l'Union Régionaliste Bretonne*, e krogjod da zibab ar re a vije lakaet e pep « Kevrenn ». Kevrennou al Labour-Douar, an Arzou-Kaer, an Arboell, an Hanes, al Lennegez hag all.

Ne oa ano ebet eus kroui eur Gevrenn « Yez Vrezonek ».

O welout se, hiniennou ac'hanomp a savas evit goulenn ma vije roet eul lec'h d'ar Brezoneg.

— « Met ar Brezoneg, eme an eneberien, a vezo mat a unan gant ar gevrenn Lennegez ».

— « Nann, nann, emezomp-ni, ne vo ket mat eno. Lennegez ar yez vrezonek ha lennegez ar yez c'hallek a zo daou dra disheñvel ».

A benn ar fin, e voe asantet staga eur Gevrenn Yez vrezonek ouz an U.R.B. gant Frañsou Vallée da Renner, ha me (dre ma oan ar yaouanka), da Sekretour.

Anatol ar Braz a voe anvet da Renner Meur.

Kent dispartia, Yann ar Fusteg ha Gwilh ar C'horfeg a alias e vije dereat trei ano an « Union Régionaliste » e brezoneg. Tapet e voe nec'het eno ar Vrezonegerien, zoken an Aotrou Vallée. War an taol, den ne gave eun droidigez eeun da *Régionaliste*. Ne oa ket c'hoaz pleustret war ar gerioù gouiziek, d'an ampoent. Me a ginnigas d'ezo *Kevredigez Broadus Breiz*. Pa ne gave den gwelloc'h, e voe merket evelse.

Diwezatoc'h, gant prederia war an dilostou en *us, el, ek*, e voe kavet abeg e *broadus*, hag e voe digemeret *broadel*, a dro *régional*. Rannvroadel a vije bet ar ger reiz. Mes c'hoant hor boa kentoc'h da dostaat ouz ar ster *national*.

D'an abardaez-noz, e C'hoariva Montroulez, leun-kouch, e voe eun dalc'h kaniri ha soniri, gant skoazell Théodor Botrel hag e wreg. Théodor Botrel a oa o paouez tarza en oabl Breiz, evel eur steredenn a genta ment. Embannet en doa eul levr a oa moulet

e Paris hag en holl Frañs : « *les Chansons de chez Nous* ».

Mont a rae e-unan d'o e'hana war ar leurion-
c'hoari, gant e wreg, hag evel m'o doa o daou moue-
ziou brao, eun doare da blijout, ha gwiskamantou
Kerne, e oa sod ar bobl ganto e kement lec'h ma ka-
nent. Théodor Botrel a oa Breiz-Uhelad, ganet e Di-
nan, savet e Paris. Eur brogarour a oa d'e vod ; ne
oa netra da rebech d'ezañ nemet ne ouie ket brezo-
neg. Ne oa ket dre e faot. Diwezatoc'h, en em lakaas
d'hen diski, ha zoken da sevel sonouigou ennañ.

Evidoun-me, en eur welout hag en eur glevout
Botrel o kana, e oan estlammet dirak e ijin ; hag e
lakais em fenn kemerout skouer warnañ mar gall-
jen, en eur vont da gana ma Soniou Brezonek ma-
unan.

20. AR C'HOARIVA POBLUS OC'H ADSEVEL E PLOUYANN.

D'ar sul 14 a viz Eost, dre eun amzer domm ke-
nañ, an heol a boaze, am eus soñj, an oabl a oa di-
darch evel eur sklaseñ, eun engroez a dud a ruilhe
diouz Montroulez war du bourk Plouyann, n'emañ
nemet eul leo bennak diouz kae Treger. Da bignat ez
eus penn da benn avat ; an hentou ne oant ket godro-
net c'hoaz, ha petra bennak na oa ket a girri-dre-
dan, eur boultrenn deo a save dindan dreid hag a
c'holoe an dilhad. Ni a oa aet asamblez, re ar Gag,
ma mamm ha me ; al leurenn-c'hoari a oa savet war
ar blasenn, e harz an iliz ; tro-war-dro e oa kloue-
dou koad, ha gwezigou sapr displantet diouz eur
c'hoad bennak. Kadoriou ha bankou a oa en tu 'raok,
ar bobl en he sav en tu 'dreñv. Gallout a rejomp ta-
pout hep a vilhed azezet, mes me, elec'h chom em
c'hoaze, a oa atao o redek tro al leur, ha tro ar bourk,
evit gwelout a dost ha klevout an doareou.

Mont a ris da lakaat ma fri, ha me dizañvez d'an
holl, betek banell an teatr 'lec'h ma oa ar c'hoarierien
oc'h en em benta hag oc'h en em wiska. Ar wech
kenta a oa d'in gwelout dirak ma daoulagad tud
o vont da gomz brezoneg a wel d'an holl, hep aon na
mez, ha birvi a raen gant ar fouge evit ma Bro.
Daoust hag e oa e gwirionez eun *Nevezenti* o tarza ?
Daoust hag e oan me oc'h arvesti ouz eur cheñcha-
mant estlammus ? Ar gredenn em boa e oan, ha ne
gollen ket eur sell ; kement tra en em verke doun
em eñvor a baotr yaouank. Pa oan o kildrei dumañ-
duhont, me ha gwelout ar paotr yaouank baro melen
am boa remerket an dere'hent en Ti-Kêr, an Aotrou
de la Guichardiére. Hag eur stardadenn-dourn, hag
eur bedadenn da vont da derri sec'hed en eun ostaleri.
Ar jistr a oa c'houero ha sklaer : goude lonka daou
chopinad, e tizrojomp buan da selaou ar pezh-c'hoari,
Buhez Sant-Gwenole : ar c'hoarier e oan ar muia
boemet dirak e ampartiz, e oa an hini a rae ar Roue
Grallon, Thomas Park a oa anvet. Er renk kenta,
war eur gador, e welen eun aotrou e zremm lintrus
ha razet, na ehane ket da strakal e zaouarn
— « Piou eo hennez ? » emezoun-me d'eun aotrou
bennak eus ar « c'homité ».

— « Hennez eo Mounet-Sully, ar c'hoarier brudet
a Baris », a voe ar respont. Ar bobl a rae evel ar
c'hoarier bras, strakal daouarn penn da benn an dis-
plegadenn.

Unan a verzis c'hoaz o vont hag o tont eus an eil
d'egile, eun aotrou uhel, gant eur baro begek, hag a
seblante beza mestr bras ar gouel. Kiriüs ma oan, e
fellas d'in gouzout piou 'oa hennez.

— « Hennez eo an Aotrou Emil Kloareg, maer ar
barroz », eme unan bennak. Hennez eo en deus ren-
ket ha prientet an traou ».

Keuz am boa ne oa den ebet ganin evit « intro-

dui » ac'hanoun d'an dud vrudet se, am bije kare
 ober anaoudegez ganto. Ret e oa gortoz ; ne oa ket
 deut c'hoaz an eur d'in da gemeroul ma renk e touez
 ar pennou ; ne oan nemet eun diskibl bihan n'en doa
 graet netra ; n'am boa ket zoken digoret ma beg eur
 wech dirak ar bobl... Pegen kaer e kavts adarre Bo-
 trel pa zeuas war al leurenn, galvet gant mouez an
 holl engroez, da gana e son *La Cloche d'Is*.

*Is la ville maudite
 Avait dans son clocher
 Une cloche bénite
 Qui pleurait son péché...
 Que son glas tonne, roule,
 Pleure un misereux,
 Sur le passé qui croule
 Dans le matin doré...*

A ya, hirio e oa an amzer dremenet o koeza en he
 foull, hag an heol o para war eur maread nevez a
 Istor Breiz. Ha ma fenn leun a zason hekleiou c'hoaz
 riva poblus Plouyann, e tistrois e kompagnunez ma
 mamm da Vontroulez, dudi ennomp hon daou gant
 ar pezh hor boa gwelet.

20. VAKANSOU BRAS, FINVEZ MA C'HOLAJ.

Ma zad, stad ennañ dre ma oa tremenet ma
 « bak » ganin, a baeas d'in eur marc'h-houarn, diouz
 ti Pincemin e Sant-Brieg. Ar binviou-mañ ne oant ket
 stank d'an ampoent. Disañs e oant ker : 500 lur
 (aour). Ne oa nemet Aogust ar Roc'h ha me gant pep
 a hini e Karnoet. Ma oa lorc'h ennomp, e c'hallit
 kompren. Ma mamm a lavare d'in :

— « Diwall da vont re vuan, pe e terri da c'houg...
 Diwall da dapout anoued war lerc'h c'houezi... Di-

wall diouz ar c'hezeg spontik... Diwall da frika ar
 yer... »

An dud a chome batet dirak ar « velosipetou »
 nevez. Eur son a voe savet d'ezo gant Herve Tilli,
 eus Kergloff :

*War ar veli, vela, velo
 War ar velosipet...*

Ar c'hezeg, ar saout, ar moc'h, a gemere aon, war
 an hentou bras, pa dremene eur velosipet. Ar yer a
 gemere o nij dreist ar c'hleuziou. An doucherien a
 bec'he hag a valloze war lerc'h ar rederien giz nevez
 hag a hete d'ezo mil gwalleur. Ar re-mañ ne raent
 fouter-kaer, hag a dremene evel an avel.

Evit esa ar marc'h nevez, e oa dao ober eur veaj.

En em glevout a ris eta gant daou gamalad, echu
 ganto o studi e kolaj Sant-Charlez a-gevret ganin,
 Ernest Mège, eus Sant-Martin-Montroulez, hag Em-
 manuel de Poulpique, eus Kemeneven, da vont da
 ober « Tro-Vreiz ».

Ret eo lavarout na anavezen da 18 vloaz netra eus
 ma Bro Vreiz, en diavaez d'ar pezh am boa lennet el
 levriou. Ma zamm buhez a oa tremenet er gêr, hag
 e kaouedou ar c'holajou.

Eur mintinvez a Viz Eost 1898, ez ejomp diouz
 Karnoet hon tri, war hor c'hezeg-houarn : tremen
 a rejomp dre Rostren, Gouareg, Mur, Pondivi, 'lec'h
 e kouskjomp en « Ostaleri Greiz ».

An deiz war-lerc'h, dre Baod, ec'h errujomp e
 Santez-Anna-Wened. Goude beza daoulinet dirak Pa-
 tronez Arvor, lakaet pep a oferenn, ha leinet en osta-
 leri, e kemerjomp adarre an hent hag e tigouezjomp
 e Gwened d'an noz.

N'ouzon ket petra a soñje ma daou gevarreg, mes
 evidoun ne ehanen da souezi dirak an arvestou a
 welen. Eur bed a zizoloen dirak ma sellou.

Ar pezh am feuke, e oa ne intenten ket yez Gwenediz o kaozeal brezoneg. Kazi mez am boa gant se. Stigna a raen ma diousskouarn ha p'am beze komprenet eur frazenn, pe pa vezen bet komprenet, e oa stad ennoun na petra 'ta. Droug a oa ennoun pa soñjen e oa ken bihan Breiz, hag e oa kement a « langajou » disheñvel enni. Nag a bet gwech, am boa klevet tud o lavarout : « *Brezonég ac'han, brezonég alese, 'vit o c'hompren a zo kerse...* » Toui a ris neuze en em lakaat da studi brezoneg Gwened.

En Oriant, Mège en doa eur mignon d'e vamm a oa beleg ha rener eur Paeroniaj paotred, an Abad Blouet. Mont a rejomp d'e welout, hag ober a reas d'imp eun digemer tomm :

— « Setu aze », emezañ, « ar sal-c'hoariou, setu amañ pallennou gloan : n'ho pezo nemet dont da gousket aze p'ho pezo graet ho troiou... »

Hag an tri baotr yaouank da vont da redek kêr, da fougeal en tavaruiou bras, pep a gorn-dutun en o beg, da selaou d'abardaez-noz eur « c'haf-conç »... Ar wech kenta e oa d'imp arvesti ouz femelennou kazi diwisk oc'h hiboudi war al leur-bleñch soniou gadal. Ne oamp c'hoaz nemet e gouloudeiz hor buhez, hag hekleo ar c'henteliou santel ne oa ket c'hoaz bouzaret en hor penn... Eun tammig mezevennet avat, e tistrojomp, diwezat, da gaout hor golc'hedou kalet er Paeroniaj, en eur ober bep seurt huñvreou.

Diouz an Oriant, e ruilhjomp 'trezek Kemper, dre Gemperle, Banleg, Rosporden. Skuiz maro e oamp : ar c'hezeg-houarn neuze a oa pounner, ha ne oa ket ganto na rod lipr na cheñchamant herr.

Erru e Kemper, hor chenta gwel a voe da Iliz Veur Sant Kaourintin. Riblou an Oded a gavis koant meurbet. Ar gwiskamantou breton am lakae seder : bez' e oa c'hoaz gwazed koz gant brageier-bras lien ha bodreou (gamachou) ; eur gouriz ler a oa en dro

*Frañsou JAFFRENNOU, barz TALDIR
da 20 vloaz,
pa oa rener Studierien Vrezon Roazon.*

d'o diougroazell. War o choug, e rodelle bleo hir. Kaout a rae d'in gwelout Chouañted, evel m'emaint war ar skeudennou, hag e soñjen ennoun ma-unan :
— « O ma vije tu da ober d'ar re yaouank dougen c'hoaz dilhad broadel Breiz Izel... O na me' garje kaout eur wiskamant evel-se... »

Gwelet Kemper ganimp, e savjomp 'trezek Kastellin.

Ma mignon Emmanuel de Poulpiquet a oa o chom e kastell Kergoat, parrez Kemeneven. Hon hent a oa dre eno. Hor pedi a reas da chom da goania ha da gousket e ti e dud. Digemeret e oamp onest-tre gant e vreur-hena, a oa mestr e lec'h e dad, maro eur pennad' oa. Goude eun nozvez a ziskuilz, e tis-kouezas Poulpiquet d'imp eun nebeut mereuriou en amezegiez : kalz a gemm a gavis etre ar beizanted amañ ha re ma bro. Seblantout a raent, gant o gwis-kamantou glazik, o brageier bras, ar merc'hed gant o rokedennou voulouzet, sterniet en-dro d'o c'hreiz, muioc'h *breizek a ouenn* eget ma c'henvroiz a Vro Boher. Muioc'h e tennent d'an tresou koz emeur kustum da benta Bretoned ganto ; o brezoneg avat, ne gaven ket anezañ ken eeun, ken plén, ken heson, ha hini kanton Kallag, a zo, gouez d'in, unan eus ar re yac'ha a gomzer e Breiz-Izel.

Leuskel a reas Ernest Mège ha me hor c'heneil Poulpiquet er gêr, ha ni hon daou a reas adarre an hent da dapout Keraez. Mège a savas eno en tren da zistrei da Vontroulez, ha me a ruilhas betek Karnoet, goude beza graet tost da gant leo, leun ma eñvor a arvestou nevez evidoun.

Da viz gwenngolo, ma mamm a lavaras :

— « N'eo ket a-walc'h digemerout donezonou digant Doue hag ar Werc'hez, ret eo beza anaoudek ha gouzout trugarekaat. Bet out, ma mab, o welout Mamm Goz hor Salver ; bremañ ac'h eus c'hoaz e

Vamm Santel da welout. Ne gav ket d'it e tleves mont ga Lourd ? »

— « Fe, mamm, ne c'houlenn bet gwell, nemet ez atemp hon daou. »

— « O ya, mont a rin gant joa asamblez ganit, da c'houlenn d'it c'hañs e-barz ar vuhez a zigor dirazout. Eskopti Sant-Brieg a die mont da Lourd e pirc'hirinadeg a benn an 20 a viz Gwenngolo ; ez an da lavarout d'an Aotrou person lakaat hon anoiou d'imp hon daou. »

Setu ni 'labodet e Gwenngamp, pirc'hirined an arondisamant, ha berniet e-barz eun tren hir-hir, dre barroziou, gant hor beleien en hor penn.

Ganimp-ni, eus Karnoet, e oa ar c'hure, an Aotrou Iwan Kozannet. En hor c'hombod, e oa c'hoaz an Aotrou Bournot, kure Mael-Keraez, hag an Aotrou an Huerou-Kerizel, person Plounerin. N'en em guita-jomp ket eur gammed e-pad ar veaj. Tri beleg lirzin ha hegarat e oant o zri. Plijout a raen d'ezo e-leiz, war a welen ; ober a-walc'h a raent ganin evel gant eur c'hloareg yaouank ; n'o doa mann kuzet evidoun, hag en em zibrenna a raent, dirazoun, evel pa vijen bet unan eus o c'henseurted.

Pa voemp erru e Lourd, e tiskennjomp er memes ostaleri ; sevel a-raen mintin mat da vont da respont an oferenn da hini pe hini anezo.

E-barz ar prozisionou, e vezen 'tal o c'hichen, e-kreiz diou regennad a Birc'hirined, eur pezh levr em dourn, ha me o rei an ton da gana kantikou brezonek.

Eur burzud bennak a zigouezas e-pad hor chomadenn e Lourd ; ma mamm ivez, hag a veze gant ar boan-stomok, a oa aesaet d'ezi, war he meno. Goude-se, ec'h ismore he boued aesoc'h, emezi.

Me, petra bennak ma 'z oun disfizius ouz an traou dreist-natur pa n'o c'homprenan ket, a gred e c'hall burzudou c'hoarvezout gant an dud o deus feiz a-

walc'h. Ar re n'o deus feiz ebet, n'o deus ket an aergelc'h ret da lakaat ar « burzud » da c'henel.

E kreiz-tre daou ofis relijius, an tri Abad hag o diskibl a reas eun deiz eun achapadenn betek Caunterets, gant an tren. Eno ez eus eun eienenn dour lero, c'houez soufr gantañ, hag a wella da gleñvedou 'zo. Bagadou klañvourien binvidik a oa e Caunterets ; poan a-walc'h hor boa bet o tostaat ouz ar feunteun da dañva pep a werennad.

— « Gwell eo eur voutailhad jistr eget al louzoumañ, a reas an Aotrou Huerou-Kerizel, a oa eur hever brao, hag eun den karget a yec'hed, gant eur min ruz, eun dioujod bougennek, eur c'hof enorapl. Deomp, pa n'eus ket a jistr, da gas kuit blas ar flêrmañ en eur eva eur voutailhad win koz. »

21. KENTA PAZENN MA SKEUL : MONTROULEZ.

Ma zad a felle gantañ e rajen ma studiou da veza noter pe den a lezenn. Mont da Roazon pe da Baris a vije bet ar pleg berra ; mes an traou a zigouezas a-hend-all, hag an dra-mañ a oa ivez eur burzud en eun doare bennak.

Eur c'hazetenner a oa neuze o chom e Montroulez, August Cavalier e ano, hag a oa rener *La Résistance*, kazetenn ar Re Wenn. Doktor war-Reiz e oa. Genidik eus rann-vro Hérault, Kreizdeiziad brogarour, e oa deut ivez da Ouel Plouyann ha da sikour sevel *Kepridigez Vroadel Breiz*. Graet am boa anaouedegez gantañ eno.

Ober a rejomp hor menoz da ober kement-mañ :

Me a zeuje da chom da Montroulez da rei dourn d'ezañ da skriva ar *Résistance*. Ar brezoneg a vije fiziet ennoun : eur bajennad ar sizun. En trok a gement-se, an Aotrou Cavalier a roje d'in kenteliou Reiz. Graet ar marc'had.

Setu me oc'h ober ma fakadou da zont da Vontrou-lez da zivez miz Gwengolo 1898. Gwelout a raen eur vuhez nevez o tigeri, just hervez ma menozioù. Skriva er c'helaouennou a oa bet atao ma fal. Kelenni ar bobl dre ar bluenn, -ha diwezataoc'h dre ar gomz mar galljen-, setu eno ma c'hoant. Evit-se, am boa eur chañs : kaout eun den a vicher d'am hentcha da gregi : ober ma deskoni war ar Voulerez en eur gas en-dro ma Studi Lezennerez ; e-lec'h kriza, evel pa oan o vont d'ar Golaj, ma c'halon a zigore, tenna a raen aesoc'h ma alan.

Da naontek vloaz e oan o vont da dañva ar FRAN-KIZ.

Erruout a ris e gar Montroulez da 7 eur d'abardaez an deiz kenta a viz Here 1898. Demnoz e oa. Eur c'hlizenn a goueze. An deverou-aezenn a oa war elum. Diwar ar Pont-Meur e welen ar gêr sklerijennet. Aze ez an da veva ma-unan, a soñjen. Ar ger *ma-unan* a lakae eun tamm koumoul war ma spered, rak betek-hen am boa bet kompagnunez atao, ma c'herent, ma amezeien, ma c'hendiskibien... Amañ, n'anavezen aen ebet koulz lavarout, nemet tiegez ar Gagien, hag ar C'havalier-se, a oa eun divroad, eun estrañjour ; daoust ha korda 'rafe hon temzou ? Kemm oad a oa etrezomp ; me ne oan nemet eur c'hrenn-baotr ; heñ a oa 27 vloaz.

Evit ar wech kenta, e welis an Unanelezh o leda hec'h askell zu war ma deizioù : « Deomp atao », emezoun-me, « pa vin war eul labour a blijjo d'in, e nijo kuit an hirvoud... »

Aogust Cavalier a oa ouz ma gortoz er gar.

— « Roit d'in ho pakadenn. N'oc'h ket skuiz ? Nann. Deomp da goania a-gevret. N'anavezit ket ho kampr ? Nann. N'eo ket prest c'hoaz... En noz-mañ e kouskot en ostaleri Intañvez Berthou, plasenn an Dosenn. »

Hemañ, ar c'hreizdeiziad-mañ, na ehane da gaket-al, ma ne dalveze ket d'in soñjal toulla ma c'hoaz.

En ostaleri Europa e tebrjomp hor c'hoan. Cavalier a baeas an notenn. Paotr yaouank-koz e oa anezañ. Touch a rae 300 lur ar miz digant perc'hennou ar « *Résistance* ». Ar goumanant-se a oa unan gaer neuze. Ouspenn, Aogust Cavalier a oa mab da winierien binvidik eus kichen Montpellier : gallout a rae beva en e aes. Ma karje, en dije breutaet, rak advokad e oa ; mes re lezirek e oa da gemerout muioc'h a breder eget ezomm. Vil e oa ma mestr. Bihan-bihan, treut evel eur c'hi, d'ezañ eun dremm liou amanenn, kele'hiet gant begehouchou baro du reut evel spilhou. E zaoulagad a oa bras hag eeun, hag a oa melezhourioù eur spered lemm ha digor ; e gaoz a oa plijus da glevout.

Dont a reas da ziskouez d'in ma c'hambr-c'hortoz, hag e heljomp nozvez vat an eil d'egile. Ne gouskis ket nemeur, gant ar mil soñj a dremene em fenn. Kerkent hag an deiz e oan war sav, hag ez is da skei war dor kambr ma mestr, war uhelenn ar C'hastell, en eun ti nevez, dres dirak Kolaj ar Merc'hed Yaouank. Cavalier a oa gwintet tre en eil estaj, mes kaer am boa dac'ha war an nor, grig ebet.

— « Daoust hag e vije maro », emezoun-me, « pe aet er-maez dija ? »

A-benn ar fin, eun hirvoud hir, eur varailhadenn sklintin, eur c'houblad treid o plava war al leurenn, o trotal 'trezek an nor, hag e oa dirazoun ma Aotrou bihan, heñvel ouz eun diaoulig, e lost e roched, bleo du war e ziwesker ken stank ha re eur marmouz, ha pikouzet e zaoulagad...

— « Nag oc'h mintiniek », emezañ en eur c'hoar-zin. « Pet eur eo ? A boan eiz eur. Gwell e vije bet d'eoc'h chom da gousket. Me, ma eur sevel a zo dek eur, gouezit se, ma mignon kaez. Ar gwella kousk

eo ar c'houk mintin, hag ar gwella labour al labour noz... »

— « Setu amañ avat, » emezoun-me em soñj ma-unan, « kelennadurez kontrol d'ar pezh a zo bet desket d'in betek-hen. » Hag a vouez uhel :

— « Met, Aotrou Cavalier, hag ho tijuni ? Pegoulz hen kemerit ? »

— « Dijuniou », emezañ, « oun divoazet diouto pell 'zo. Gallout a ran chom hep debri betek kreiz-teiz. »

— « Ya, neb a gousk a zebr, war a leverer », a ris en eur farsal.

Ar C'hreizdeiziad a dremenas eun dakennig dour war veg e fri, hag e oa gwisket en tri munut.

— « Er memes ti ganin, emezañ, emañ ho kambr da veza. Emeur oc'h echui he frienti. »

Ma c'hambr a oa unan rêz-ar-ru, a-zehou d'ar pondalez. Lec'hiet mat e oa. Diouz ar prenestr e weled traonienn Vontroulez ; ar vrec'h vor, e tu hanternoz ; tosennoù kostez Plouigno e tu kreizteiz.

— « Dibabet hoc'h eus eur bañsion ? », eme ma c'helenner.

— « N'am eus ket ; n'anavezan hini ebet. »

— « Ma, neuze e teuiot d'am hini-me, d'ar C'hapron-Bihan-Ruz, dalc'het gant Intañvez ar Bodeur. Boued mat ho pezo eno evit 30 lur ar miz. »

Diskenn a rejomp a-gevret. Ostaleri ar C'hapron-Bihan-Ruz a oa kuzet en eur vanell enk ; a-ziavaez e seblante eun davarn vorn, eun toull-troc'h-yalc'h, evel ar re taolennet er romantou. En-dro d'an nor, e oa koadaj kizellet, delwennou, ha rikamanou kalviziet.

An daou estaj a valire an eil a-us d'egile war ar vanell ; ar prenestr a oa graet gant gwerennou bihan : doare an ti ne oa ket bet kemmet abaoe pemp kant vloaz.

En eur zigouezout, e oad da genta en eur gegin vras ha ledan, karget a fornigellou, a veñselioù kouevr lugernus, a daolioù hag a gontoueroù. Al lec'h-mañ a oa evit ar bobl ordinal da zebr ha da eva. Ac'hano, dre eur skalierig striz, e tigozezed gant eur sal hir, a zigemere sklerijenn dre eur strap gwerennet en e solier. Amañ e oa lec'h ar bañsionerien.

22. KENSEURTED-TAOL AR C'HAPRON-BIHAN-RUZ.

Graet ganin anaoudegez gant an Itron ar Bodeur, an ostizez, koef mod Treger ganti, war eur pezh penn teo, eur vruchedenn hag eun tailher d'ezi ho pije gallet ober eun azezenn warno, ee'h antreis er sal da heul ma blenier.

A-benn neuze, e oa ar bañsionerien ouz taol.

— « Demat d'eoc'h holl », eme Gavalier en eur rei pep a grog-dourn d'e geneiled. « Digas a ran d'eoc'h eur c'hengouviad nevez : ma mignon yaouank Frañsou Jaffrennou, deuet da genlabourat ganin. »

Ma ano ne lavare netra da hini ebet. Mez am boa da genta, o welout e oan eur hugel e-mesk eur gompagnunez tud en oad. Cavalier a roas eur gador d'in en e gichen, sed ma oan hardisoc'h ; met ma fri ne save ket nemeur diwar ma flad, gant ma santen daoulagad an holl o para warnoun, hag ar c'hoant gouzout amploc'h diwar doare an « hini nevez ».

Cavalier en doa anvet d'in ma c'henseurted-taol : e penn da gres'h, hag heñ evel rener, e oa an Aotrou Jañ Gwilhou, komis-noter, eul Leoniad korfet kaer, eur baro hir ha puilh en-dro d'e elgez ha d'e c'houzoug ; an Aotrou Jañ-Loeiz Hervé, komis-perseptor ; an Aotrou Maillard, komis-bureo ; an Aotrounez Abaléa hag Auffret, eil-vistri skol.

Tri gomis, daou skolaer, eur c'hazetenner, hag...

unan na oa netra ; geo, *eur barz*, en doa lavaret
Cavalier d'ezo e oan, hag o doa luchet a gorn war-du
ennoun.

— « Petra eo an ibil-mañ ? », o doa soñjet « Petra
'zeu eur barz da ober da Vontroulez ? Gant petra e
vev hemañ ? Daoust ha ne vije ket eun diskibl-beleg,
a-benn beza o heulia livitenn skrivagner ar *Résistance*
(*Croix de Morlaix*). Eur « c'hlerikal » sur... »

Ne zaleis ket da welout ne oa ket touellet ma rak-
sañtou.

Ar pred kenta a dremenas kuit a dabut.

Ar gont a oa holl etre ar Gwilhou ha Cavalier, o
daou teodet mat, ha diemgleo war gement tra.

Rener ar *Résistance*, eveljust, a oa diouz an tu
« gwenn », hag ar c'homis-noter a oa diouz an « tu
ruz ». Evelse e oa rannet an dud er vro a-bez. Diou
gostezenn, kleiz ha dehou. Ar Chouañted hag ar Re-
publikaned.

Ne oa lec'h ebet d'eun trede rummad.

Eur c'hi o kouezout e-kreiz eur c'hoari-kilhou, setu
penaos e oa ma stad e-touez ar baotred-se, n'o doa
damskeud ebet eus o Bro Vreiz, n'o doa nemet dis-
prizañs evit ar « beizanted », hag a gave d'ezo e
oant speredou « digabestret » abalamour ma oant en
tu « ar gouarnamant ».

Pred war-lerc'h pred, e teuas ar gont war ar pez
a dremene e-barz ar bed. Ar Politikerezh a oa, evel
just, diazez ar c'haoziou.

Gant an amzer, e teuas da hardisaat ha da welout
pelec'h e oa sempladurezh ma c'henseurded-taol.

Pa c'hallen didenna ar gont diwar-benn Breiz, e
oan war eun douar start, ha ne oa ket aes ma bourda.

An daou ar muia enep-breton e oa an daou vestr-
skol : Abaléa hag Auffret. Pa o doa tu, ne vankent
morse d'am hega war stad truezus ar yez-se, eun

trefoedach dineuz, mat da netra nemet da baterat.
Petra 'rae d'ezo ne ouie marteze o mammoù ger
gallek ebet ? An « Araokaat » a c'hourc'hemenne
ma vije skubet ar yezou koz, ha strewet ar galleg
dre-holl, da c'hortoz ma vije komzet eur yez neme-
ken e-barz ar Bed.

D'ar sadorn, deiz ar marc'had, e kreske niver ma
c'henseurded-taol gant tri pe bevar charetour, deuet
diouz kostez Gwerleskin ha Kallag : neuze avat, e
veze goloet hekleo ar galleg gant huchadennou sklin-
tin ar vrezonegerien.

Me, a-ratoz-kaer, a rae kont gant ar gantreerien-
mañ ; d'ar sadorn, da bred lein, e oa ma c'homizien
ha ma skolaerien mouzet ha mut ; diskouez a raent
dre o geiziu an dispriz o doa evit ar ragacherien
hag ar chakerien blouz.

Sur a-walc'h, o doa truez ouzin. Soñjal a raent pe
e oan warlerc'hiet, pe e oan trelatet.

Setu aze pehini 'oa giz-kredi an holl vourc'hizien,
e Breiz Izel, pa oan me o staga da gerzout war hent
ar vuhez dishual. Eur gwall bez labour a oa da ober :
eur c'hra sounn da bignat...

(da genderc'hel)
TALDIR.

KRENN-LAVARIOU

N'eo ket gant eun taboulin e vez paket eur marc'h spontet

Pep kouilhourenn a gav mat he c'heusteurenn

N'eus labour ne c'heller da verat
ouz e gemer dre ar penn mat

Dastumet gant Yann VRIANT.

PAJENN AR YEZ

Araok kendere'hel gant studi ar c'hemmadurioù, e fell d'in trugarekaat va mignon Mablern evit ar vadelez en deus bet da gempenn ha da drei va notennoù evit lennerien SAV.

Gwelloc'h eget meur a hini e ouzon pegen diaes eo displega e brezoneg mennoziou nevez, hag a c'houlenn gerioù nevez. Al labour a zo bet graet a zoare, ha meur a lenner, brezonegerien a ouenn, o deus skrivet da lavarout ar blijadur o deus bet o kavout displeget e brezoneg mat ar pezh na ouient ket dre studi hag a gavent koulskoude « war beg o zeod ».

Met Mablern a zo aet da bell, hag evit ober plijadur da rener SAV e skrivin war eeun e brezoneg ar c'hendalc'h eus va studiadenn, daoust ma'z oun di-vouz ha diampart da ober gant gerioù abil : met ret eo da bep hini bale gant e amzer. D'an den a vicher a implij e brezoneg gerioù nevez skiantel, e vez anal alies eo bet krouet ar gerioù-se gant tud ha n'o doa ket da ober ganto. N'eus forz, o digemerout a ran da c'headal, daoust ma tilezfen marteze meur a hini anezo, ma 'm bije amzer da bledi pelloc'h gant kudenn ar gerioù nevez, da vihana evit ar yezoniezh.

An doare m'em eus studiet ar vouezoniezh a zo nevezik e Bro-C'hall, ha nebeat anavezet c'hoaz e-touez an dud a vicher zoken. Deveret eo dreist-holl eus labourioù Kelc'h Yezoniell Praha ha re ar prins Troubetskoy, deveret o unan eus kelennadurezh Ferdinand de Saussure. Ar vouezoniezh nevez-se a daol eur sklerijenn gaer war ar yezioù, evel ar brezoneg, n'int

ket bet distreset gant levezon ar skritur nag an dud desket, rak er re all an distagadur a zo evel seizet ha sounnet, desket ma vez d'ar vugale er skolioù en eun doare digemmus. Hogen, peurliesañ an distagadur-se a zo bet resisaet kantvedoù a zo, hep reiz na reolenn, en eun amzer na ouied netra war ar yezoniezh, a zo eur skiant nevez flamm e kichen kalz re all.

Gwechall, an dud desket a gawe d'ezo e c'hellent kempenn eur yez evel ma kempenn ar c'hizeller e zavez evit ober anezi eur skeudenn gaer : trouc'h a eun tamm ac'hann evit merka kleuz an daoulagad, staga eun tamm all ahont evit ober ar skouarn pe an dourn. Evelse e reas kalz skrivagnerien a Vro-C'hall er XVIe ha XVIIe kantved, oc'h argas troioulavar pe c'herioù koz a zisplije d'ezo, o penselia o yez gant latin ha gresianeg.

Evit ar yezoniour a hizio, eur yez n'eo ket eun dra varo, eur maen da gizella na pri gwak da stumma. Bez' ez eo eun dra veo, a zo enni izili, gwazied, kigennoù, nervedoù ; eun dra veo a heuilh holl lezennoù ar vuhez, a c'hell beza yaec'h pe glañv, hag a c'houlenn ma ve entetet outi evel ma ra al liorzour war-dro e vleuniou, pe ar mezeg war-dro ar c'hlañvour, ha nann evel ma ra ar c'hizeller war-dro eur skeudenn displeberet. N'eus ket ezomm a hir studi marteze araok trouc'h a eur c'har glañv ha lakaat eur c'har goad en he lec'h ; hogen, ha pa ve kuzet dindan eur bragez nevez ha troadet gant eur votez ler, eur c'har goad ne dalv ket eur c'har veo. Diaesoc'h avat eget he zrouc'h a eo parez ar c'har glañv. Ha gwelloc'h ivez.

Setu petra a soñjan pa glevan tud a zo oc'h ober anao a wellaat ar brezoneg. « Re hir eo e ziouskouarn, eme unan ; trouc'homp eur pennad eus pep hini, hag hor bo pri awalc'h da ober d'ezañ eun eñ fri :

daou fri, evel diou skouarn ha daou lagad : pep tra reiz, hervez reolennou eeun, hag ar brezoneg a vezo erfin eur yez aes da zeski. » Brao e ve ar brezoneg etre o daouarn !

Eun digarez o deus, kalz anezo : ar brezoneg ne voe ket yez o c'havell ; n'hen anavezont ket dre an diabarz ; n'eo ket bet evito an daoulagad m'o deus gwelet ar bed drezo da genta, met eul lunedou a lakaont war o fri, hag a c'hloaz anezañ a-wechou ; setu m'o deus c'hoant o c'hempenn. Ra lezint o lunedou m'o deus poan ganto, met lezel ivez o daoulagad gant ar vrezonegerien a ouenn, pe o lezel da vont da gaout ar mezeg a girint, ma 'z eo fall o gweled.

Pep Breizad a zo laouen o welout ar brezoneg lennet, komzet, skrivet gant kalz tud hag o deus hen desket el leoriou, pell a-wechou goude o bugaleaj. Hogen, nemet pell amzer o dije bevet e-touez pobl ar vrezonegerien, ne vez ket atao gwall vrezonek o zroïou-lavar. Ijin eur yez n'emañ ket kement er gerioù eget en doare d'o distaga ha d'o renka. Kalz nevezianted ne ouzont ket an dra-se, hag a zo prest da ginnig o flegou fall evit reolennou nevez. Mistri ar brezoneg a dle beza ar re hen anavez ar gwella, ha kement-mañ ne c'hell beza barnet nemet gant pobl ar vrezonegerien.

An hini a skriv al linennou-mañ ne ouezas nemet brezoneg betek e eiz pe nao bloaz. Abred en deus gwelet e oa klañv-bras ar brezoneg, hag abaoe e studi evit digeri d'ezañ hent ar yec'hed, evel eun den yaouank a ve aet da vezeg evit klask parez e vamm. Hep dale en deus graet tro ar vezegiez, ha kavet e oa skañv evit ar pezh a sell ouz kleñvedou ar brezoneg. Hag en em lakaat da glask lezennou nevez, evit kavout al louzeier nevez a deufe da heul.

Kenta a zesker d'ar mezeg yaouank eo gouzout penaos eo graet diabarz an den ; goude-se e tesk

penaos ez a en dro an diabarz-se, ar galon, ar skevent, an nervedoù hag all. Neuze hepken e c'hell kompren peur, penaos ha perak ez eont fall en dro, ar pezh o laka klañv ; neuze hepken e c'hell klask o digas adarre da vat, o farea, pa vez pareañs.

Evit ar brezoneg, pa c'hoantais gouzout penaos e oa graet en diabarz, e klevis lavarout e oa graet evel an holl yezioù a ziwardro, peogwir e veze skrivet gant an hevelep lizerennou. Hogen, en eur sellout piz ennañ gant binvioù resis ar ouiziegezh a hizio, em eus kavet nevezintioù : pinvidikoc'h eo ar brezoneg eget na lavared, hag ar vrezonegerien o deus lennet diou niverenn diweza SAV ne nac'hint ket kement-se.

Adalek bremañ e karfen displega penaos ez a en dro an diabarz-se, evit ar vouezoniezh ; diskouez ouz peseurt lezennou kuz e sent ar bobl oc'h ober ar c'hemmadurioù, kemmadurioù alies disheñvel hervez ar rann-vro, disheñvel alies ivez ouz ar re a gemenn ar yezadur ; rak an dud dizek ne sentont nemet ouz o fleg-natur hag o emskiant yezoniel, ha nann ouz ar yezadur, dianavez evito.

Ret eo hen anzañ, goude gouzout mat penaos eo graet korf an den, ar vezeged n'en em glevont ket atao war an doare da barez eur c'hlañvour ; ha goude en em glevet, ne deu ket atao ar pareañs war o lerc'h. Koulskoude, pegen diaesoc'h e ve d'ezo en em glevout ma lavarfe unan emañ ar galon er penn, eun all er c'hof, eun all er c'har ?

Lod eus mezeged ar brezoneg a ro da soñjal d'an dud ne ouzont ket mat awalc'h e pelec'h emañ kalon o c'hlañvour. An dra-se da vihana evit ar mare-mañ a garfen da zeski d'ezo. Kement-se ne viro ket outo da adkregi gant o zabut, a garont kement, gant ma chomo beo o c'hlañvour. Met ret eo fiziout ec'h heñvelaio o mennoziou, hag o louzeier.

Eur yez a zo ivez ti ar spered. Tiez kaer a zo bet savet e pep amzer. Hizio e c'hellfed sevel, ma karfed, tiez ken kaer ha hiskoaz, hag enno, ouspenn, an holl aezamañchou digaset gant ar ouiziegezh, ha na oa ket anezho gwechall : gaz, sklerijenn, dour tomm ha yen, tredan, hag all. Lod eus an aezamañchou-se a zo diaes awalc'h da lakaat en tiez koz, ha pa vent paleziou kaer. Met en tiez nevez, dre m'o saver, eo eur c'hoari o lakaat.

Ar galleg a zo eur palez eus ar c'haera, met savet kantvedou a zo. En e gichen, e keñver meur a boent, ar brezoneg n'eo c'hoaz nemet eur bern mein, eun ti da sevel. Leveromp kentoc'h eur maner kaer da sevel evit ar rummadoù Bretoned da zont. Kalz a fell d'ezo labourat war ar maner-se, ha ne reont nemet chench doare d'ar bern mein, hep ma ve atao war wellaat. Perak ne zeskont ket o micher da genta ? Ha pa vent speredek-bras, daoust hag en o fenn e kavint holl lezennou an disavouriez ? Ker fur all e ve kredi e tiwano en o spered, hep studi, lezennou ar steredoniezh pe ar vezegiezh, bet kavet e-pad ar c'hantvedou gant gouizieien eus ar bed holl.

Ar yezoniezh n'he doa ket a vrud vat, n'eus ket pell, e-touez ar Vretoned a felle d'ezo renevezi o yez. Inouüs, ha didalvez kaer, e kavent studia yezou koz, maro mill fell'zo, ha n'o doa koulz lavarout dalc'h ebet ouz ar brezoneg. Ha koulskoude, petra ve kenteliusoc'h evit ar re a fell d'ezo savetei ar brezoneg, eget gouzout penaos, en amzer dremenet, eo bet furmet ar yezou kaer a sevenadurezh, penaos int bet en em skignet, penaos int aet war zisteraat, penaos int bet marvet ?

An nep a oar kement-se a c'hell, gwelloc'h eget eun all, entent ouz eur yez klañv, evel eur mezeg gwirion, gant ma vo selaouet ; an nep na oar ket, ha na fell ket d'ezañ gouzout, ne c'hell rei d'ezhi ne-

met louzeier gwrac'h koz, ha, mar bez selaouet, gwasat he c'hleñved, ma ne ra ket gwasoc'h droug.

Kement-se a felle d'in lavarout d'an dud yaouank desket, e-berus e Breiz, o deus youl da savetei o yez vroadel, ha da rei d'ezhi eun tammig lufr e-touez ar yezou all. Ne'z aer ket gant eur vaz d'en em ganna ouz an nep en deus eur fuzulh : youl vat en deiz hizio n'eo netra hep gouiziegezh.

F. FALCHUN.

AR GER « MU »

E levr-geriou bras ar gouezeleg, embannet gant Armstrong e 1825, e kavan :

« *Mu*, eur ger koz keltiek, aet pell'zo er maez a implij e-touez Gaeliz ; hogen, e bro Armorig, e talv evel : *serr da c'henou*. »

Piou a anavez ? Evidoun-me ne ran ket. Levr-geriou Ar Gonideg a oa bet embannet pevar bloaz a-raok hini Armstrong, hogen *mu* n'eo ket e-barz. Ha ne deo ket hini Pelletier ganin.

Y. AN DIBERDER.

KANOU KELTIEK

bodet gant Kelc'h ar Pelem
ha kinniget d'an Ao. GWEGEN,
Pennrener Kelc'hiou Keltiek Breiz

RAKSKRID

Daouzek kan a Vro-Gembre (6/10/37) (A)

Graet eo bet al labour-mañ dre skoazell an Dimezell M. RIVOALLAN, Renerez Kelc'h keltiek ar Pelem, hag an Dimezell A. LUCIA, eus ar memes kelc'h.

Bodet eo bet ganeomp, diwar levr Brinley RICHARDS, eur pezh bennak, a blije d'eomp abalamour d'ar c'homzou pe d'an toniou.

Gant Ceiriog HUGHES eo ar c'homzou, evit ar muia ; da lavarout eo, gant eur barz a veve kant vloaz a zo. Evit an toniou, anavezet int a rumm da rumm, nemet ez int bet aozet, hervez doare, en triouec'hvet kantved. Tannet eo ar pezh diweza diwar ganaouennou-pobl Bro-Gembre a-vremañ.

Evit trei, da genta, ar c'hembraeg e brezoneg ger evit ger, ez oun bet skoazellet gant TALDIR JAFFRENNOU, eus Keraez ; diwar e c'henou am eus bet an droidigez-se evit al lodenn vrasa eus ar peziou. Evit eur re all bennak ez oun bet skoazellet er memes giz gant an Aotrounez François VALLÉE, eus a Sant-Brieg, ha Roparz HEMON, eus a Vrest.

Eur wech troet ar barzoneg evel-se, ne chome ket kalz a werziou nag a glotennou (rimou). Ret e oa

adsevel ar barzoneg, o kempenn komzou brezonek tost d'ar c'homzou kembraek, an tosta ar gwella. Goulenn sikour am eus graet digant neb a garje . hag ez oun bet skoazellet gant an Aotrounez beleien Konk, Perrot, Loyer ; gant an Ao. Vallée, ivez.

Lod eus ar peziou a chome warlerc'h, hag em eus ranket neuze adsevel ar gwerziou va-unan. Reizet int bet da c'houde gant an Dimezell RIVOALLAN, he deus aozet, a-benn an diwez, ar c'homzou e rann-yezh Sant Nikolas evit an Dimezell LUCIA d'o c'hana (amañ ne gaver ket ar c'homzou er rann-yezh-se).

Bez' ez eo eta eur c'henlabour gant eur c'halz a dud, an hevelep c'hoant ganto : lakaat an oberennou keltiek-mañ da dalvezout.

Alies eo bet troet e saozneg ar barzonegou kembraek-mañ ; ne vije ket diaes hen ober e galleg ivez, hogen dre-se ez afe o zalvoudegez da goll. Gant ar brezoneg, avat, hag a zo tost d'ar c'hembraeg, e c'heller chom tost d'ar barzoneg kenta hep re a zroug evit ar gwerziou ; kendalc'het eo alies son ar geriou, hag ar rimou zoken ; ar barzoneg a chom evel m'emañ, ar muia ma c'heller.

E-keñver an dâlvoudegez lennegel, ez eo disheñvel an tammou-mañ. Trugarekaat a ran ar re o deus va sikouret gant eun « awen » a varz. Evidoun-me, evit an tammou em eus graet va-unan, n'em eus ket kredet kaout an awen-se ; klasket em eus chom tost d'ar c'hembraeg ha da furm ar gwerziou. Hag oc'h ober al labour em eus merket pegen gweüs eo ar brezoneg evit-se : souezet oun bet va-unan. Setu perak, marteze, e vez troet ar yezou keltiek da gaout eur werzaouriez striz-kenañ, ha da vont da vat ganti peurliesañ.

Talvoudus e vefe sellout ouz al labour graet, ha graet mat alies, gant barzed breizat hon amzer, evit trei e brezoneg, barzonegou kembraek : TALDIR (bar-

zonegou gant kenganez), GOURVIL, D'HERBAIS, VALLÉE, Roparz HEMON, an DIBERDER, hag all... Distroll ez int chomet e meur a gelaouenn, lod a oa dianav d'in : dre-se e vo kavet amañ, marteze, eun tamm pe damm a oa bet troet dija er memes giz, ha troet gwelloc'h.

(1/12/42). Skrivet e oa ar c'homzou-mañ er bloavezh 1937 ; hag abaoe, hon eus kendalc'het da gerzout gant an hevelep hent. Barzonegou all e kembraeg (A'), e gouezeleg Iwerzon (B.C.) hag e gouezeleg Bro-Skos (D) hon eus troet hag aozet er memes giz.

Evit ar gouezeleg a zo pelloc'h diouz ar brezoneg, ne c'heller ket heulia ar skrid a orin evel ma reer gant an tammou kembraek ; lod eus ar peziou zoken a zo bet troet diwar eun aozadur saoznek (B) ; disklriet e vezo evit pep hini. Kendalc'het hon eus, koulskoude, da ober gant ar brezoneg ; mat eo e pep doare hor yez keltiek evit ar labour-se.

Setu roll klok hor strollad kanou. Ken diaes eo embann traou hizio an deiz, ha ker rouez ar paper, ma ne c'hellomp ket embann ar skrid a orin nag an droidigez ger evit ger ; kavet e vo amañ eun dibab hepken eus ar peziou, e brezoneg, pep hini gant e niverenn :

A. —	I —	1. Tarz an Deiz	diwar Brinley Richards
	II —	2. A hed an Noz	
	III —	3. Ton koroll	
	IV —	4. Kleier Aberdovi	
	V —	5. David ar garreg wenn	
	VI —	6. E traonienn Langolen	
	VII —	7. Merc'h Sker	
	VIII —	8. An Evnig pur	
	IX —	9. Yeun Ruzlan	
	X —	10. Traonienn Kloued	
	XI —	11. Ar manac'h du	
	XII —	12. Va dousig ker (poblus)	

A' —	XIII —	1. Bodoun (Llwyn onn)	diwar Brinley Richards
	XIV —	2. Karadek... (y Gadlys)	
	XV —	3. Eryri wenn (Eryri wenn)	
	XVI —	4. Mezevenn a zo deuet (Pant Corlan)	
	XVII —	5. Va c'halon	
	XVIII —	6. Ac'hanout ez eus brud (Mentra Gwenn)	
	XIX —	7. Da gened 'zo (Kariad kenta)	
	XX —	8. Echu eo gant ar riu (Y Folantein)	
	XXI —	9. Arru eul lizer	
	XXII —	10. Koukou ger (Y gwew fach)	
B. —	XXIII —	1. Erin ez taoulagad... Erin, the tear...	Iwerzon (diwar Moore)
	XXIV —	2. Kan Fionnuala... Silent o Moyle (Ro peoc'h o froud)	
	XXV —	3. Rozenn diweza an hañv... 't is the last rose (Rozenn chomet da unan)	
	XXVI —	4. Deus 'ta war va c'halon... Come, rest on this bosom	
	XXVII —	5. Ma c'heñfles ober... Oh could we do...	
	XXVIII —	6. Eus an hini da gar... Whe he who adores thee	
	XIX —	7. Pried Roy aldivalloc'h	
	XXX —	8. D'an deiz a anken... The hour we parted	
	XXXI —	9. Na kaer eo d'in... Twisting of the rope (hervez Moore)	
	XXXII —	10. Kan en enor d'ar C'hrist Roue	
	XXXIII —	11. Kan en enor da I. V. Goatkeo	

C. —	XXXIV — 1. Helen va dous	ton diwar
	XXXV — 2. Penn du karet	Moore
	XXXVI — 3. Ne vin ket skuiz (twisting of the rope)	komzou
		diwar
Iwerzon	XXXVII — 4. An holl evned, ar voualc'h, an drask	Hardiman
troet	XXXVIII — 5. Bez' eus e korn va liorz (An Cran Ubhall)	
diwar	XXXIX — 6. Gwechall goz e oan (De bharr na g-enoe)	Clandillon
gouezeleg	XL — 7. Piou a glevan me	
Iwerzon	XLI — 8. Freuz ha reuz	Bards of Munster
D. —	XLII — 1. Da drouz an tonn (Tir nan og)	
	XLIII — 2. Mar dout bet traitour (The bens of Jura)	
	XLIV — 3. Te avat... (Love wandering)	
Bro Skos	XLV — 4. D'in-me da chom... (Allan du)	diwar
Enezennou	XLVI — 5. 'M'eus ket c'hoant ken (Kan a garantez)	Kennedy
Hebrid	XLVII — 6. Biken, Mor, va gwreg Karet (Dunveagan Dirge)	Fraser
	XLVIII — 7. Mari 'ya da ribotat	
	XLIX — 8. Mari te 'zo	
	L — 9. O plac'h karet	

KANOU

34-35-31 ha 36

Setu tri zamm, an toniou anezo tennet eus Moore : Irish Melodies. Ar c'homzou aval a zo tennet eus das-tumad Hardiman ha setu penaos :

E levr Moore, e vez merket anioù gouezelek an toniou, hag ar memes re am eus adkavet evit hinien-nou, e roll barzonegou Hardiman. Pa glot an ton ouz ar c'homzou iwerzonek, ez eo da gredi hon eus ar c'han a orin. C'hoarvezet eo kement-mañ evit an tri c'han-mañ :

34. - Helen va dous (Hellen A-roon)

Savet eo bet ar pezh-mañ, diouz ma lavar Hardiman, gant ar barz O'Daly (XIV^{vet} kantved). Hemañ a gare Ellen-Kavanagh, plac'h an noblañs, a oa da eureuji gant eun all. Da zeiz an eured, e kav an tu da zont d'he zi, gwisket evel eun telenmour, ha dioustu e sav hag e kan ar barzoneg-mañ :

1. Diskleria a ra d'ezi da genta ez eo prest da vont kuit ganti ha d'he c'hemerout da bried.
2. Boued mat a roio d'ezi ha plijadurioù a bep seurt (dispign a raio eviti betek talvoudegez eur vuoc'h).

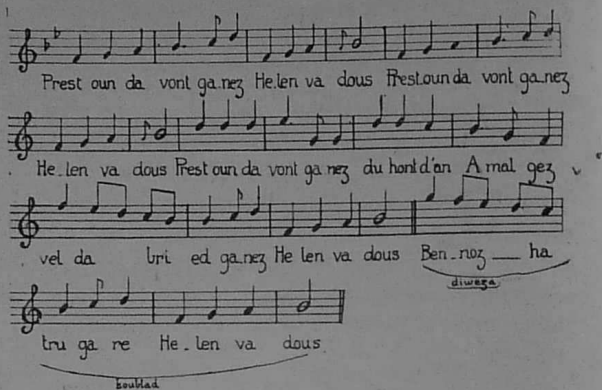
3. Gant eur vouez tener e c'houlenn : *Ha dont a ri ganin, va dousig ?*

4. Ya, emezi. Hag heñ da respont : *Kant mil bennoz Doue, hervez an doare lavar a Iwerzon.*

Hag o daou da vont kuit.

Koz eo an ton ivez ; komzou saoznek a zo bet la-kaet gant Moore war an hevelep ton :

Erin, the tear and the smile in thine eyes

Prest oun da vont ganez } d. w.
 Helen va dous
 Prest oun da vont ganez
 Du-hont d'an Amalgez
 'Vel da bried, ganez
 Helen va dous.

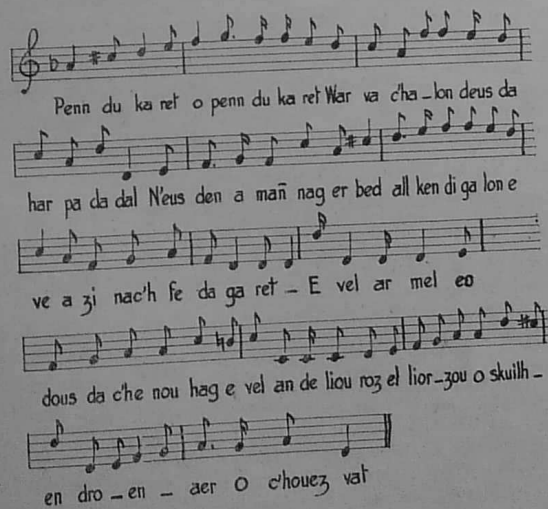
Dispign a rin 'vidout
 Helen va dous
 Eur vuoc'h, ha diou 'vidout
 Helen va dous
 'Vit redek dre ar bed
 Pa vezin dimezet
 Gant va zeñzor karet
 Helen va dous.

Deus, na chom ket aze
 Va c'harantez
 Deus, na chom ket aze
 Lod va buhez
 — Ya, 'vat ganez ez in
 Dre amañ ne chomin
 Ya, 'vat drant ha lirin
 Ez in ganez.

Kant mil bennoz Doue } d. w.
 Helen va dous
 Kant mil bennoz Doue
 Nao gwech kant mil ive
 Bennoz ha frugare
 Helen va dous.

35. - Penn du karet

Kanaouenn ar bobl, anavezet ha brudet a bep tu dre Iwerzon, abaoe pell amzer, (XVII^{vet} kantved, da nebeuta). Komzou disheñvel a ganez a-wechou : amañ ar ganaouenn hervez Hardiman ; an ton, hervez Moore « Love and the Novice ». Berraet eo bet an ton a orin gant Moore, evit hen lakaat aesoc'h da gana ; ha gwir eo, er skrid iwerzonek ez eus 12 linenn er c'houlad. Berraet eo bet neuze ar brezoneg ; evel m'emañ, diaes eo c'hoaz da gana ; kaer meurbet eo avat. E Douglas Hyde, Kanou Bro Gonnacht, ez eus eun doare all eus ar memes kanaouenn, troet gant Farnachanavan e Gwalarn « Pa gan ar galon »

Penn du karet, o penn du karet
 War va c'halon deus da harpa da dal.
 N'eus den, amañ nag er bed all
 Ken digalon e ve, a zinac'hfe da garet.

Evel ar mel eo dous da c'henou
Hag evel an deliou roz el liorzou
O skuilh en-dro en aer o c'honez vat.

Bez' ez eus er gêr-mañ kalz mere'hed
Ouz va c'haret, a zo troet e kounnar.
Hogen, n'eus forz, rak me da gar,
'keñver va c'harantez n'eus neira 'vidoun er bed.
Evel ar mel eo dous da c'henou
Hag evel an deliou roz el liorzou
Da ziweuz ker, va fenn du dispar.

*

31 ha 36

Savet eo an diou ganaouenn-mañ war eun ton anavezet e Bro-Iwerzon dindan e ano « Casas an t-sugain » pe « Twisting of the rope », abalamour d'eur marvailh koz diwar-benn eur paotr yaouank a oa deut da ober al lez e ti e zousig ; ar vamm a roas d'ezañ kerdin da drei, hag eur wech ma oa erru, war gil, en eur drei, betek treuziou an nor, e voe serret an nor outañ.

Plijus eo an ton ha tener eo, Komzou Moore am eus troet da genta ; goude-se, eur wech dizoloet ganin ar skrid a orin e yez iwerzonek, em eus e droet ivez. N'int ket heñvel avat ; kement-se da ziskouez d'eomp n'eo ket sur tañva spered Iwerzon dre aoza-durioù hepken.

31. - Twisting of the rope (hervez aoza-dur Moore)

Na kaer eo d'in an eur da fin an dervez
Pa guz an heol o lintra 'hed ar mor
Em c'halon gaez e tiwan eul levenez,
Me 'soñj ennout, va c'halon 'n em zigor, } d. w.

Ha me 'gav d'in, o sellout ouz an neñvou
A zo du-hont sklerijennet ha ru
Ez comp hon daou, 'vel douget gant e yannou
A-us d'an heol, d'eur vro a beoc'h, da guz. } d. w.

36. - Casas an t-sugain (hervez Hardiman)

Ne vin ket skuiz o trei ar c'herdin amañ,
Harpet ma 'z oun gant kalz a blac'hed koant.
Gwell eo kas kuit da genta 'n hini goz-mañ,
Ha mat an traou, ganin ha gant va c'hoant.

Mar dout ganin e-pad an noz hag an deiz,
Mar dout ganin dre-holl dirak an dud,
Ma chom bepred va soñj fichet doun ez kreiz,
D'in e chomi hep glac'har na gwall-vrud.

E Sligac'h eo 'm eus kavet va c'harantez,
Mes en eur zont em eus kement evet,
'C'hellan ket ken anavezout va mestrez,
Fidandoue ! ha fae ouz ar mere'hed !

Na Kaer eo d'in an eur da fin an der vez pa
Ne vin ket skuiz o trei ar cher din a mañ har

guz an heol o lin tra 'hed ar mor Em
pet ma zoun gant kalz a bla ched Koant Gwell

c'ha lon gaez e ti wan eul le ve nez Me soñj en nout va cha lon
eo Kas Kuit da gen ta 'nhi ni goz mañ Ha mat an traou ganin ha

'nem zi gor Em cha lon gaez e ti wan eul le ve nez Me
gant va choant Gwell eo Kas Kuit da gen ta 'nhi ni goz mañ Ha

soñj en nout va cha lon 'nem zi gor
mat an traou ganin ha gant va c'hoant

Yann MESTREIZOK.

FENTIGELLOU

War bord an dour

Eur paour kaez den en deus kollet plant hag emañ o vont da veuzi

— « Skoazell d'in », a huch a-bouez penn, « n'ouzon ket neuial ! »

Unan-bennak a zo o pourmen dra aze :

— « Me kennebeut », emezañ, « n'ouzon ket neuial ha ne ran ket kement a drouz evit-se ».

Furlukin Kêr-Vreiz.

*
* *

Glaos lous

Houmañ n'eo ket eur goñchenn :

E meur a gornad eus hor bro e vez graet *an uhel* eus an hanter-noz hag *an izel* eus ar c'hreisteiz. Pa vez an avel en izel e vez sin c'hlaos.

N'eus ket pell e tigouezas Per ar C'halfeter gant e vignon Yann ar C'haro. O-daou e chomjont da ranna kaoz e-pad eun abadenn.

A greiz-holl e laoskas Per eur bramm, respet d'eoc'h. « Sell », emezañ gant eur mouse'hoarz, « 'm eus aon emañ an avel en izel ».

— « Ya 'vat », a lavaras Yann, dioustu war e c'her, « ha mar deu glaos e vo hini lous ! »

Yann Vriant.

ANOIOU - LEC'HIOU BREIZ-UHEL

Kendalc'h (1)

ISTOR LABOUR EUR ROAZONAD

An ao. Sohier (Doue d'e bardono !) a oa boulc'het gantañ eur gartenn Vreiz chomet hep beza moulet. Kenta kartenn gant anioiu-lec'h Breiz-Uhel brezonekaet a welis. Treset mat e oa ; hogen skrivet e oa an anioiu-lec'hio B.U. evel re Vreiz-Izel e « Gwalarn ». Tennet eus ar galleg bremañ. Eun tammig brezonekaet hepken. Peseurt trefodach a raent !

... *Antren, Gwerj, Hede, Mesag, Mordel, Retierz, St Albin-Aovigneg... Noze, Agrawel, Bwe, Chante-neg... Koline, Kon, Maouron, Gasili h.a.*

N'eo ket henvel ar yez komzet e Breiz-Uhel ouz hini Vreiz-Izel. Ar galleg eo ! Skrivet eo an anioiu-lec'hio *nann e galleg poblel*, hogen e galleg ar Stad. Ha n'int ket feal bepred d'o stumm-orin !

Chifet e oan, dreist-holl, o welout an anioiu-lec'hio brezonek-koz distreset gant ar galleg ha kemeret evel-se gant an ao. Sohier : *Plelan, Gichen, ar Pouligen h.a.*

Trefodach brezonek ebet, a hend-all, en hor bro-ni. Amzer hon eus da glask ha da gavout troioù orinel, troioù leal evit envel hol lec'hioù.

(1) *Sav. niv. 27.*

Sed ar soñjou a dremenas em penn pa sellis ouz ar gartenn-se. Hag e krogas start ha prim em c'hallon ar youl hag ar c'hoant d'ober al labour a oa ret ober.

Mont a ris da leordi Roazon da gutuilh el levriou koz anoïou koz Breiz-Uhel.

Abaf e oan e-touez ar studierien yaouank ha lorc'hus. Kollet e oan er sal vras-divent se. Niverus-tre e oa ar furmou a gaved el levriou istor. Gant dibennou-ger latin e oant skrivet, peurliesia. Penaos o distaga e brezoneg ? Hervez o stumm henvrezonek, evit al lod anezo a oa brezon ? Pe hervez ar brezoneg a-vremañ ?

C'hoarzin a reot a dra sur. Soñjit, avat, ma oan eur paotr yaouank naontek vloaz ! Ganet e Roazon, zoken... Ha ne ouie nemet lenn e brezoneg d'ar mare-se !

A daol-trumm, mont a ris da veva e Gwened evel mestr-studi e kelenndi St Fransez. Skriva 'rin d'an ao. Vallée. Er bloaz 1930 e oa. An ao. Meven Mordiern eo a respontas d'in. Menegi a rae eur roll hir a levriou a oa ret da lenn araok boulec'ha ouz al labour, hag a lavare, erfin : « Diaes-kenañ eo al labour-se ! Risklus eo studiaden an anoïou-lec'hioù. Eur yezoniour a vicher a rankfed beza evit hen ober. Gwell e ve dilezel ar menoz-se ! »

Ha daoust da se, ne voen ket digalonekaet. Kendere'hel a ris me va-unan gant va labour. Lenn a ris al levriou merket gant an ao. Meven Mordiern (ne ouien ket piou e oa an den en doa skrivet d'in el lizer an ao. Vallée). Poanuis e oant da lenn ha da gompren evit eur paotr dizesk, hogen kalz a ouiziegezh am eus kavet enno ! An ao. Meven Mordiern en devoa diskouezet d'in an hent mat da heulia.

War ar poent-se, komzet am eus diwar-benn va labour gant va mignon Berthou-Kerverziou hag en doa desket d'in ar brezoneg pa oa bet studier e Roazon e 1928-1929. Eveziadennoù mat a reas ouzin a-zivout an dibennou-ger brezonek (-EG e lec'h -AG da skouer). Harpet e voen hepred gantañ evit peurechui va labour.

E 1931, kinnig a ris va dournskrid (a oa, neuze, e galleg) da rener ar gelaouenn « La Nation Bretonne » a oa deuet war-lerc'h « Breiz Atao ». Siouaz ! tabut ha trubuilh a oa savet e-touez ar vroadelerien er mare-hont. Hag ar gelaouenn a voe mouget hep dale. Ha va labour ivez !

E nevez-amzer 1932, edon e Gwipavaz (bro-Leon) e-kichen va mignon Berthou. Chomet e oa intañv gant eun emzivadeg vihan. Evit kas kuit ar soñjou du, e labourem evit Breiz. Ali a roas d'in da lakaat va dournskrid e brezoneg penn-da-benn. Hag a ris. Lakaet e voe va labour war ar skriverezh ha trôet gannin ar c'hentskrid hoc'h eus lennet da genta.

Prest e oa al labour dre-vras evit beza moulet, pe darzas taol-gurun Roazon.

Delwenn an Unvaniezh e ti-kêr Roazon a oa diskaret, hag ar bolised c'hall war hol lec'h !

E-pad meur a vloaz, al labour war an anoïou-lec'hioù Breiz-Uhel a chomas e-kuz en eur grignol. A vare da vare, e sellen outañ. Ne oa ket c'hoaz an tro da rei anezañ d'an embanner !

Erfin, Bro-C'hall a voe diskaret gant an Alamaned. Ha poent eo bremañ d'e ziguza.

*
* *

Komzet am eus dija, e derou va frezegenn, diwar-benn mennad-labour an ao. Sohier. — Eun nebeut bloaz 'zo, an ao. Rumon Delaporte en deus savet eur gartenn nevez a Vreiz evit ar skolidi gristen. E-touez an anoïou-lec'h Breiz-Uhel, e verkas : *Anorz* evit Nort (diwar eur furm *Anort* eus 1277) ; *Klison* evit Clisson ; *Leje* evit Légé ; *Pornid* evit Pornic (diwar ar furm *Pornit*, 1030) ; *Prizpiriag* evit Pipriac (diwar eur furm eus an IX^{vet} k.) ; *Lanveven* evit St-Méen ; *Lanpeurz* evit St Mars-la-Jaille ; hag e-touez an anoïou-stêr : *Doursec'h* evit ar « Seiche » hag *Enez* evit an « Ille ».

Kredi a ran e vefe kouezet an *a* eus *Anort* e brezoneg ; ha gwelloc'h e ve lakaat *Norz*, evel e galleg *Nort* a-benn ar XIV^{vet} k. (1).

Clisson a vefe skrivet gwelloc'h *Klizon*, hervez an doare-skriva brezonek.

Légé a vefe kentoc'h *Lijieg* e brezonek a-vremañ ; rak e kaver *Legiaco* er bloaz 1119.

Pornic a vefe deuet hep mar *Porniz*. Sellit ouz *Porsnith* e 1187 ha *Pornis* e 1487.

Prisbiriac a zo eun doare-skriva kamm. Ar Vrezoned o doa bec'h da glevout ar c'homzou romanek evel ma weler e dielleg abati Redon (*Davizac* evit d'*Avizac*). Pipriac a zeu eus **Piperiacum* (evel *Vitriac*-Vitré eus **Victoriacum*) hag e voe klevet *Pipriac* gant ar skrivagner brezon. Arabat ankouna-c'haat, ouspenn, ma voe adskrivet a-bez dielleg Redon en XI^{vet} k. gant eur skrivagner na ouie ket ar brezoneg (Loth, *Chrestomathie*).

(1) Ouspenn-se, n'eo ket *Anort* a zo ar furm kosa ; kavout a reer *Honort* en XI^{vet} k. Sellout ouz an diellou meneget ganin.

**Piperiacum* a vefe deuet da veza *Piberieg* e brezoneg, hep mar ebet, ha *Pipriac*, *Pibrieg*.

Evit pezh a sell ouz St Meen, n'eo ket ar gêrig anvet evel-se hizio lann Mewen. Annezet e oa hemañ war ribl ar stêr Meeun, evel m'eo diskleriet e buhez ar Sant ; da lavarout eo : *da bemp kilometrañ diouz St-Méen*, d'an nebeuta. *St Yann-a-Wael* a oa ec'h ano (sellout ouz « Buhez Sent Vreiz » gant Lobineau). Lavarout a raimp eta *St-Mewen*, evel ma lavarimp evit eur barrez c'hallek bennak savet er Grenn-Amzer dindan baeroniez eur sant brezon.

Eur gaou e vefe ober eul « lann » eus an holl barrezioù o tougen ano eur sant e Breiz-Uhel. Manati ebet enno, peurvuia ! Ne oa ket al lezenn er vro romanek. Arabat kemmeska ar barrezioù savet gant Brezoned koz hag ar re chomet e dourn ar Romanegerien. Mouga labour hon Tadou a vefe ! Lavarout a raimp, eta, *St Meurz-ar-C'hailh* (*Gailh* = Jaille, a zo ar furm poblel eus *Gallia*), ha netra ken !

E-kenver anoïou ar stêrioù, an ao. Longnon en deus lavaret ma teu ano ar « Seiche » eus *Sipia*. Deuet e vefe e brezoneg *Seo* pe eur furm tost-tre d'ezi. Evit an « Ille », e teu gwirhenvel an anose eus **Isoia*. N'eo ket brao ober c'hoari-gerioù gant anoïou Breiz-Uhel !

Diwar-benn ar pezh-all eus an anoïou-lec'hioù Breiz-Uhel a zo merket war e gartenn, an ao. Rumon Delaporte en deus graet eul labour a-bouez evit ar Sko-liou.

*
* *

Er geriadurioù brezonek, e geriadur bras an ao. Vallée, dreist-holl, e kaver lies anoïou-lec'h Breiz-Uhel troet e brezoneg. Mat awalc'h eo ar stumm ane-

zo, peurvuia (2). Hogen biskoaz ne deo ket graet al labour dre-vras hag evitañ e-unan.

E gwirionez, e ranked bout eur Breiz-Uhelad evit trei an anoiou-lec'hioù Breiz-Uhel gant karantez ouz an dud hag ar vro.

« Eur pikoù labour » a lavaras d'in an ao. Meven Mordiern pa sellas ouz an dournskrid a zegasis d'ezan, 13 bloaz goude e lizer kenta. Ya sur ! — Skuizet e voen lies gwech pa dremenis devezioù ha nozvezioù touellet outañ, — va fenn torret, evit gwir, gant ar gerioù hag ar furmou galianek, latin, germanek, gallek, brezonek, ha me 'oar !

Laouen ez oun, bremañ, avat, da ginnig al labour-se d'am c'henvroiz eus Gorre-Breiz ha d'ar vrezonerien holl-gwitibunan.

*
* *

N'oun ket gouiziek awalc'h evit diskouez holl reolennoù lec'hanvadurez Breiz-Uhel. Doktored a rayo al labour-se eun deiz-nes, am eus fizians.

Rouez eo niver an anoiou galianek pe hengeltiek a gaver hizio e Breiz-Uhel. Menegomp : *Gwern-war-Seo* (Vern-sur-Seiche) e bro Roazon, ha *Bunvre* (Bon-neuvre) e bro-Naoned ; e-touez an anoiou-stêr ar *Gouwer* (Veuvre) ha gwazienn *Kalwer* (Caleuvre) e-kichen koadeg Roazon.

An dibenn-ger *-Ac* a voe meizet gant ar skrivagnerien romanek pell goude ma ne voe ket distaget ken gant ar bobl er yez-se.

Da skouer, e kavomp : *Vitriacum* e 1070 ; *Albinicum* e 1086 ha 1158 ; *Prisciaco* (Princé) e 1197 ;

(2) Nemet furmon evel « Chavannes » evit Chavagnes a zo eur c'hammskrivadur diouz an ao. Loth e « Langues bretonne et romane en Armorique ».

Martiniacum en XI^{vet} k. ; *Marcilliaco* en XII^{vet} k. ha *Fonteniaco* beteg e 1280 !

E kaver, ivez : *Herzieca* (Ercé-près-Lifféré) e 1030 ; ... en enep *Hercei*, hervez an distagadur gwerine, e 1055 ; *Janziacum* en XI^{vet} k. ; hogen *Janzeium* e 1197 ha *Janze*, zoken, e 1216.

Meizus e oa ar skrivagner a verzas *Calvinia* e Chauvigné en XII^{vet} k. — Hervez Loth, an anoiou-lec'hioù deuet en *-é* hizio a voe distaget *-Ego*, *-Iégo* gant ar bobl romanek adaleg hanter ar VI^{vet} kantved (3).

An dibenn-ger *-Eria* (*-ière* hizio e gallek) a zo koz, en enep d'ar gredenn voutin. An ao. Banéat nevez-marzo en deus meneget eul lec'h anvet *Coardería*, e parrez St Jalm-al-Lann, e kichen Roazon, en XII^{vet} k. Bremañ ez eo « La Couardiére ».

Eur blijadur eo, a hend-all, da welout, a wechou, anoiou henvrezonek kenveriet ouz al latin en dielle-gou. Sklaer ez int, en abeg da se, evit an holl !

Sellomp ouz Levr ar Gouelioù Sent evit eskopti Dol :

« *Coenobium Kerfeunti tunc Dolense suburbium ob fontium scaturiginem ita nuncupantur* ».

(Manati Kerfeunteun, neuze e kerz Dol, a veze anvet evel-se en abeg d'ar mammennou dour melar a oa dindan kêr).

Hag ouz eur parch eus 1073, e bro-Naoned : « *Ecclesiam episcopi Lacus quam linguam brittonica Escoplac vocant* ».

(Envel a raent er yez vrezonek Escoplac iliz an eskob).

Ar Roue Loeiz VII a Vro-C'hall a lavare, diouz e du, e 1123 : « *Wenmened, id est candidus mons* ».

A drugarez d'ezañ, ne vo ket kemeret *Gwenvenez-Pennfao* (Bro-Naoned) evit ar Gemene-war-Skorv

(3) « *Revue Celtique* » kevrenn XXII, miz genver 1901.

(Bro-Wened), a zeu, hemañ eus *kemenet*-**commen-*
datio, da lavarout eo « *fief* » e galleg.

Pa furcher en diellou koz, e kaver eun nebeut
anoioù brezonek pe romanek brezonekaet emdroe-
toc'h eget ar furmou implijet hizio gant ar stad
c'hall. Da skouer : *Solzon* e XII^{vet} k. evit al lec'h
anvet bremañ Soudan (Bro-Naoned) ; *Morzella* e
1086 ha *Morzellae* e 1158 evit Mordelles (Bro-Roa-
zon).

An anoioù brezonek a zo skrivet mat a-walc'h,
peurliesañ, dindan o furm henvrezonek pe eun tam-
mig romanekaet abaoe meur a gantved. Evelkent,
eun dra euzus eo ar c'hammskrivadur « *La Har-*
moye » evit *Lann-Hervoed* (*Lanharmoet* gwechall)
Souezet oun bet c'hoaz pa gavis *Coet lines* dindan
an ano ker gallek e stumm « *Collinée* » !

Kargidi ha pennou Bro-C'hall n'o deus ket kom-
prenet tamm ebet en hon anoioù koz. Ne veizont ket
zoken an anoioù romanek eus ar vro. Pa reont
« *Corps-Nuds* » (Korfou noaz) eus *Cornutus*, c'hoar-
zin a reomp a-bouez-penn ! (4)

*
* *

Eur ger a lavarin bremañ a-zivout va mignoned
hag a voe, e gwirionez, va c'henlabourerien...

Pell 'zo em eus anavezet Meven Mordiern (an den
dizano a skrivas d'in e 1930). E-pad meur a vloavezh,
e skrivjomp an eil d'egile. Diwar-benn ar rannyez
romanek komzet e Breiz-Uhel ha diwar-benn ar bre-
zoneg. War an anoioù-lec'hioù, dreist-holl. An ao. M.

(4) Hag, adarre, « *St-Etienne de Mer-Morte* » (St Stefan ar
Mor Maro) evit *St-E. de Malemort* (droukvaro) e 1229 ; ha
« *St-Michel chef-chef* » (St-Mikael Penn-Penn) evit *Chepesche*,
XI^{vet} kantved.

Mordiern eo an hini a reas ac'hanoun eur brezone-
gour start en e gredenn. Kennerz a roas d'in e-kreiz
ar stourm, — stourm an ene ha stourm ar yezou.
Eur skoazell uhelbriz en deus degaset d'in evit pura-
ha klokaat va labour. Ra vo kinniget d'ezañ evit e
drugarekaat !

Va c'hile Berthou, goude beza bet harluet e Bro-
C'hall, a zo deuet en-dro. Bombeza degou saoz e vle-
nias betek e Roazon, er geoded koz e-lec'h ma teskis
ar brezoneg gantañ. Kalon daer am eus hizio evit la-
kaat moula va labour... Hag ez oun bet eur studier
mat, Gwilh koz ?

*
* *

Ne vo kavet amañ gant al lenner nemet an hanter
eus anoioù-lec'hioù Breiz-Uhel (rannvroioù, kumu-
nioù, kêriadennou bras, stêrioù). Bez' ez eus anezo
an holl a voe meizet ha troet gant an oberour. Troet
e vo diwezatoc'h an hanter arall, mar plij gant Doue !

... Breiz-Uhel^a a sav hag a stourm evit ar Yez. —
Studia hag ober, setu va reolenn-vuhez hag a vo da
viken !

Th. JEUSSET

Roazon, 1^a a vezeven 1943.

ANOIOU - LEC'HIOU BREIZ-UHEL

Caden, V.	KADEN	<i>Catin</i> , 835, <i>Cadent</i> , 992, <i>Caden</i> , 1037. — ano eur sant hervez S. B.
Caleuvre, st.	KALOUEB	An dibenn-ger a dalv kement ha * <i>Vobera</i> , h-g. « gwazienn o redek dindan eur c'hoad », hervez Loth.
Cambon, N.	KAMZIN	<i>Cambidonno</i> , mouneiz mero-vel. — * <i>Cambo dunon</i> = « kreñvlec'h kamm ».
Campel, S.M.	KAMP-ANAST	<i>Campel</i> , 868, 1144, <i>Quenpel</i> , 1250.
Campénéac, S.M.	KEMPENIEG	<i>Kempeniac</i> , 840, <i>Kempeniac</i> , 844. — * <i>Campaniacus</i> , D. J.
Cancale, S.M.	KONKAVER (1)	<i>Cancavena</i> , 1032, <i>Cancavria</i> , 1210, <i>Quanguale</i> , 1296.
Canut, st.	KARNUN	<i>Carnun</i> , 844, 846, 866.
Caracraon, k. e Domelen.	KERC'HRUN	<i>Capella de Carcheron</i> , 1167 ; <i>Stagnum de Calqueron</i> , 1198 ; <i>Karqueron</i> , 1198 ; <i>Quarqueron</i> , 1210 ; <i>burgo de Carqueron</i> , 1240. — Ano ar gêria- denn-se a zo bet adskrivet en amzer a-vremañ diwar skouer Craon (Mayenne). Bez' eo evit gwir, heñvel ouz hini Carquefou hag a dalv kement ha « <i>quercus rotundus</i> » = krenn dero.
Cardroc, S.M.	KAEREG	<i>Cardroc</i> , XIII ^{vet} k. ; <i>Cardreuc</i> XVI ^{vet} k. — <i>Kadr</i> , furm hen-vrezonek eus « kaer ». s.o. S. B.
Carentoir, V. •	KERENTER	<i>Carantoer</i> , 829, <i>Karantoer</i> , 864, <i>Carantor</i> , 1179, <i>Karantoir</i> , 1430.

Carfantain, parrez KERFEUNTEUN eus Dol. (-Dol)

Carfonton, 1076-1082 ; *Carfontein*, XIV^{vet} k. — « *Coenobium Kerfeunti tunc Dolense suburbium of fontium scatiniginem ita nuncupantur.* » (Levr Goueliou ar Sent Eskopti Dol gwechall.)

Caribet, P.	KERIVED
Caroual, P.	KERWAL
Carquefou, N.	KERC'HFAOU (2)

s.o. *Locoal* ha *St-Oual*, S. B.
Carcafaqus, 1123 ; *Querquefou*, 1272 ; *Querquefolium*, 1287. — *Quercus*, ano poblel latin an dero + * *fagus* ; s.o. Dauzat.

Gaulnes, S.M.	KEUN
----------------------	------

* *Calinius (fundus)*. — Evit Chaulnes (hanternoz Bro-C'hall) an anoioù koz a zo *Canle*, 1258 ; *Chanlle*, XIII k ; *Chanwla*, 1242 ; *Chaule*, 1273.

Cellier (Le), N.	KELLER
Champeaux, R.	KAMP-EL-GWIZORIEG
Champcours, k. e Bruz	KANGOR
Chancé, R.	KAZIEG
Chantepie, R.	KANPIG
Chapelle-Chaussée, S.M.	CHAP-EL-GALZIED
Chapelle-Janson, R.	CHAP-EL-JANZUN
Chartres (de-Bre-tagne), R.	KARNOD

Cellarium, XII^{vet} k.
E. de Campellis, 1100.
* *Cantat corpus*, s.o. A. L.
q. d. ad Campum Corvi, XI k.
* *Catiacus*, s.o. D. J.
p. de Chantepie, 1231.
* *Calceata* = straed, A. L.
* *Gentionis (fundus)* ; s.o. Janson, gwechall Gensson (Puy-de-Dôme).
* *Chartres*, 1170 ; *Cartres*, 1185. « Bez' eo e oa e bro Roazon eur *pagus Carnutenus* a zo dal-
c'het koun gant ano *Chartres* » A. L. — * *Carnutis* a vije aet da veza *Karnod*.
gouez d'an ao. P. Le Roux.
Catheneia, XI^{vet} k. ; *Chahaneium*, 1138 ; *Chaeneium*, 1186. — s. o. Chanac ha Cha-

Chasné, R.	KANEZ
-------------------	-------

noy (Bro-C'hall), gwechall
* *Canacus*, D. J., pe ouz Cha-
nay a zeu diouz * *Casnetum*,
dervenn, pe, kentoc'h ouz
Castanea, kistinenn.

Châteaubourg, R. KASTELVOURC'H *Castelburg*, 1084.

Châteaugiron, R. KASTELJIRON *E. de Castro Gironis*, 1152.

Châteauneuf (d'I.-KASTELL-an-NOUZ
et-V.), S.M. *Castellum de Noes*, 1081, Cha-
teauneuf de la Noë, XVII^{vet}
k. Noë e teu eus nauda,

Châtellier (Le), R. KASTELLER * *Castellaris*, A. L.

Chatillon-s-Seiche, KASTELLUN-w.-Seo
R. * *Castellio*, A. L.

Chatillon-en-Ven- KASTELLUN-WEN- *Plebs Catellon*, XI^{vet} k. ; * *ec.*
delais, R. nial *de Castellione*, 1142 ; *Chas-*
teion, 1165.

Chauvigné, R. KALVINIEG *Calpiniaci*, XI^{vet} k.

Chavagnes, R. KAVAN (-B. U.) *Cavana*, 1030 ; *Chavenne*, 1158 ;
* *Chaveigne*, 1170.

Chelun, R. KELUN *E. de Calumpniaco*, XI^{vet} k. —
* *Locus Calumnius*, La B.

Chère, st. KAER *Caer*, IX^{vet} k.

Cherrueix, D. KERUEL *Caruel*, La B. (3)

Chevaigné, R. KAVENNEG *S. o. * Cavennacus* (Chevinay)
ha * *Cavannacus* (Chavagnac,
Chavagné) D. J.

Chèze (La), P. KEZ * *Casa*, A. L.

Claie, st. KLEZ (stêr G.) *Cles*, 826.

Clayes, R. KLEZ

Clion (Le), N. GLAODVA * * *Claudimagus*, A. L.

Clisson, N. KLIZUN *Clizun*, 1075 ; *Clicio*, 1152 ;
Clicium, XII^{vet} k., *Clizo*, *Clic-*
zon, 1381. — XV^{et}

Cocadin, k. e KOADKADEN *L. R. B.*
Kenguruz, N.

Coëtquidan, k. e KOADKADEN-al- *N'eus furm ebet menneget e*
Gwern-al-Lann, Lann *levr Roszensweig.*
S.M.

Coglès, r.v. GOUGLEIZ (Bro- *G. de Coguesis*, XI k. ; Co-
C'h.) *glesium*, 1205.

Coglès, R. GOUGLEIZ (4) *Cogles*, 1138, 1158 ; *Coglarum*,
1170 ; *Cogloy*, 1170 ; *St. de*
Coilegis, 1204 ; *Baillage de*
Coglais, 1412 ; *Cogloiz*, 1462.

Collinée, P. KOADLINEZ *Coithlinez*, 1242 ; *Coetlines*,
1247.

Comblessac, S.M. KEMBLIZIEG *Cambliciatus*, V^{vet} k. ; *pl. Cam-*
bliciaca, IX k. ; *ec. de Cam-*
bliciaco, 1122 ; *ec. de Com-*
bliciaco, 1185.

Combours, D. KEMBER-al-Lenn *Comburnium*, XI^{vet} k. ; *Com-*
bor, 1251. — * *comboro*, s.o.
L. G.

Combourtillé, R. KEMBER-Dilhez *Combortilleum*, XII^{vet} k. —
* *Comboro*, ano galian hag
eur ger latin * *tilia* s.o. *Teil-*
lay.

Comper, k. e KEMBER (Kastell-)
Kengored, S.M.

Concoret, S.M. KENGORED * *coret*, skluz ; s.o. *Geriadur*
bras ar Gonideg he Kervar-
ker.

Conquereuil, N. KENGURUZ *Concuruz*, 1148.

Cornillé, R. * KORNILIEG *Cornetiaceum*, 1158.

Corps-Nuds, R. KERNUZ *Vicus Cornutius*, 576 ; *Cornu-*
tium, XIII^{vet} k. — S.o. *Ker-*
nuz, k. e kichen Pont-an-
Abad, S. B.

Corseul, S.M. KERSAOD *Villa que Corsolt appellatur*,
1123, *Corsot*, XII^{vet} k. —
* *Corio-solitos* Kersawt, L.

Couesnon, st. KOENUN * *Céno-onno* (gant E hir hen-
geltiek).

Gréhen, S.M. KERHEN *Querhen*, 1232, 1269, 1271, *Ker-*
han, etro 1330.

Grévin, R. KERVEN *Creven*, 1518. — Chapel goz sa-
vet en XI^{vet} pe XII^{vet} k. (G.C.).
— Sellit ouz *Carven*, kreñv-
lec'h ar roue Morvan, Lab.

Croisic (Le), N.	KROAZIG	<i>Croazic</i> , 1487.
Crouais (Le), S.M.	KROAZ (Ar G.)	<i>Croes</i> , 1024, p. de <i>Croix</i> , XVI ^{es} k.
Derval , N.	DERWAL	<i>In condita Derwalinse</i> , 819 ; <i>Darwal</i> , 864 ; <i>Dervau</i> , 1258. — * <i>Dervo-oialos</i> .
Désert (Le), r.v.	DEZERZ (bro-an)	S.o. Ernault, <i>Gl. M-B</i> .
Dinan , S.M.	DINAN	<i>In Dinanno</i> , 1109 ; <i>Dynam</i> , 1201. — Ger-bihanaat <i>Din</i> , « kreñvlec'h », M.M.
Dinard , S.M.	DINARZ	<i>Dinart</i> , XII ^{es} k.
Dol , D.	DOL	« Hôalus eo ano al leandi brudet savet gant Samzun en Arvorig. Heñ eo, hep mar, a roas hec'h ano anezañ. Klota a ra mat-tre ouz al lec'h. <i>Dol</i> , evit gwir, a dalv e kemberaeg kement ha « prad war ribl eur richer, kompezenn vras d-walc'h ». <i>Dol</i> a zo dianav-tre e brezoneg. Four-nus eo, en enep, e lec'hanva-durez Bro-Gembre ». J. Loth, <i>La plus ancienne vie de St-Samson</i> , mouleriez kenta, 1913, p. 28.
Dolo , S.M.	DOLOU	<i>Dulci loco</i> (!), 1208 ; <i>Dolou</i> , 1227 ; <i>Dolo</i> , 1231. — S. o. Dol.
Domagné , R.	DOMANIEG	* <i>Dominacus</i> , dre * <i>Domnacus</i> , s.o. Dômpnac (kreisteiz Bro-C'hall) menneget gant D. J.
Domalain , R.	DOMELËN	<i>P. de Domno Alano</i> , 1240 ; <i>Domalanum</i> , 1516. — * <i>Dominius Melani</i> La B. ha G. C. (5).
Epiniac , D.	SPANIEG	<i>Spiniac</i> , 1137. — * <i>Hispaniacus</i> .

Erbrée , R.	ERVEUR	<i>E. Erbreacensis</i> , 1104 ; <i>Arbreia</i> , 1197 ; <i>Erbreia</i> , 1210. — * <i>Arborea</i> « avalenneg », P. Banéat.
Ercé (près-Liffré), R.	HERZIEG-Livrieg	<i>E. de Herciaca</i> , 1030 ; <i>Ec. Hercei</i> , 1055 ; <i>Herceium</i> , 1263. — * <i>Heritius-Heritiacus</i> ?
Ercé (en-la-Mée), V.	HERZIEG-Meeun	<i>E. de Erceio</i> , 1145 ; <i>Erceyum</i> , 1161 ; <i>Erceium in Media</i> , 1516.
Erdre , st.	ERZ	<i>Erda</i> , 1072.
Erquy , P.	ERGE-war-vor	p. de <i>Erque</i> , 1167 ; in <i>Erque</i> , 1223.
Escoublac , N.	ESKOBLENN	« <i>Ecclesiam episcopi locus quam linguam brittonicam Escoplac vocant</i> », 1073. Eun ano roman ha brezon eo : <i>Eskob-lac</i> . s.o. Lillemer.
Etreilles , R.	STRAEL	<i>Straellae</i> , XI ^{es} k. ; <i>Estravilles</i> , XII ^{es} k. — Ger bihanaat <i>strata</i> = hent roman, A. L.

(Da genderc'hel)

Notennou

(1) Hag edo Konkaven eur porz war eur stêr. N'ouzon ket !... Koulskoude, e-kichen ar geriadenn anvet hizio « La Basse-Caneale », ez eus eur striz-mor anvet « La Vieille Rivière » (Aven-goz) etre an aod hag enezenn al Lanneier. — A hend-all lies barrez a zo bet gouledet e pleg-mor Konkaven, da skouer *Toumen*, menneget c'hoaz er XIVth k. — E derou ar Grenn-Amzer, ar Renz en em sile c'hoaz dre St Sulio beleg St Melar-war-vor ; s.o. ano Lillemer = *Enez-veur*.

(2) N'eo ket eun ano brezon evel ma kred ar werin ; sklaer eo pa seller ouz an diellou.

(3) Enj notennou e kavan ar furm-se ; n'eo ket merket e taolenn *Istor Breiz* ; gwirheñvel eo, evelkent, rak er « Chrestomatie » p. 102 ha 146 e kaver *Cherloscheit* evit « Ker Iosket ». — *Uel* a c'hell beza eun anñ den.

(4) La Borderie a grede e tene Cogles eus *Goglez* hag a dalve kement hag « hanternoz ». E kembraeg e chom beo ar ger *gogledd* a vije deuet e brezoneg * *gogleiz* = (davet an tu kleiz, -rak ar Gelted goz en em droe ouz ar Sav-Heol evit en em lec'hia). Hogen, ar rann-vro se a zo — e gwirionez — eul lodenn goz eus keoded Roazon. Marteze, hec'h ano a c'hell beza deut eus an hengeltieg. Neuze, e vefe ret sellout ouz ar rak-ger *Co-* rak *go-* kembraek, * *gon-* brezonek a zeu eus eur rak-ger hengeltiek-all *no-*.

(5) En dibellou e kaver eta ano ar barrez-se dindan ar furm hoc'h eus lennet ; hogen, an ao. de la Borderie ha, war e dro, an ao. Guillotin de Corson o deus diskouezet divreutaüs e vije hec'h ano reiz *Dominus Melani* ; o veza m'eo St-Melen paeron an iliz a-viskoaz ha neket St-Alan a zo dianav-tre e korn bro-Roazon. A hend-all, s.o. *St Melain* (Eure) ; Melanius a zeu e brezoneg *Melani* pe *Melen* (Loth).

KELEIER

Bodadegou Sav

D'ar Sul 28 a viz Meurzh prezegenn gant Y.V. Ker-were'hez : « Hent an houarn a zo serret ».

Plijet eo bet an holl o kevout hor c'heneil konta e veaj e Bro-Norvej gant an armeou gall ha saoz e 1940 (Abadenn Namsos)

D'an 30 a viz Mae bodadeg diweza ar bloavez. Paol Philippon a gomzas diwar-benn an Arzou e Breiz. Evit ar wech kenta e komze dirak an dud ; deut eo mat-tre e brezegenn gantañ, en eur brezoneg brao. Eur skouer da heulia evit tud yaouank Kêr-Vreiz a zesk o yez.

Levriou nevez

« *DOGAN* », gant *Jakez Riou* ; Mall e oa ganimp gwelout « *Dogan* » dont er-maez hag e gwir n'hon eus ket kollet evit beza gortozet.

« *Dogan* » a zo da lakaat e-skoaz gant « *Gorsedd digor* » ; peadra ña c'hoarzin gwalc'h ho kalon o lenn drouk-avañtur ar paour-kaez komiser Jeremi o klask paka diskarerien ar « monumañt ».

Lavarout a ra d'imp Youenn Drezen en e raskrid e oa bet skrivet « *Dogan* » war an tomm, e 1932. Setu perak marteze ez eo ken leun a vuhez an daou arvestig mañ !

Hor gourc'hemennou da Greston evit e skeuden-nou ken fentus, da Y. Drezen evit e raklavar ken plijus ha da « *Skrid ha Skeudenn* » evit he mouladur kaer.

Gwerzet eo bet, hervez, 500 skouerenn ar mouladur kenta en eur ober teir sizun. N'eo ket fall, neketta ?

E Gwerz e Ti-Moulererz Kreiz, 7, St. ar Francs Bourgeois Roazon hag el levr diou breizad. Priz ar skouerenn : 45 lur.

« AR BREZONEG HAG AR YEZONIEZ A-VREMAN », gant F. Falc'hun.

En niverenn 26 SAV e skrivemp kement-mañ (p. 9) :

« Labouriou an Ao. Falc'hun war ar vouezoniezh o devo brud a-raok pell, pa vint displeget dirak mouezoniourien ar broiou estren » — Ne faziemp ket d'ar c'houlz-se. E levrig nevez o tont eus ar wask en deus brud dija e Skol-veur Paris ; ar ouizieien c'hall a zo sabatuet o welout o deus traou a-bouez da zeskl digant eur Breizad yaouank.

Ne rebechomp ket d'an Ao. Falc'hun beza embanet e leor e galleg ; ret e oa ober evel-se ha pa vefe nemet abalamour d'an dud a vicher, mouezoniourien ar broiou estren, a oar gwelloc'h ar galleg eget ar brezoneg.

An abad Falc'hun, dre hir studi ha hir aked a ziskouez, da skouer, da ouizieien ar bed holl, perak eo deut ar ger latin *Pater* da veza distaget *Father* gant ar Saozon ha *Vater* gant an Alamaned. Eur skouer nemetken eus an teñzor a ouiziegez ez eus e labouriou an Ao. Falc'hun war ar brezoneg. Rak n'eo ket peurechuet gantañ e enklaskou ; hepdale e tizoloio eun tammig mat ouspenn eus e gavadennou, ha, pe blijo d'ezo pe ne blijo ket, ret e vo da yezoniourien ar bed a-bez teurel pled ouz e labour.

Ra vo kavet e Breiz tud speredek a-walc'h da dena o gounid eus al labouriou-se evit brasa mad ar

brezoneg enoret meurbet gant an teñzor a skiant kavet ennañ gant eur Breizad mat.

Hor gourc'hemennou d'al Levrdi kelziek evit e labour kaer ; warlerc'h « Contes bretons sur douze métiers » gant Cadic, eul leor eus ar c'haera, nevez deut er-maez ivez, fiziañs hon eus ee'h embanno kent pell labouriou e brezoneg penn-da-benn.

La langue bretonne et la linguistique moderne, 20 lur.

Contes bretons sur douze métiers, 60 lur.

E gwerz e « Librairie Celtique, » 108 Bis, Rue de Rennes, PARIS

« KONTADENNOU AR BOBL E BREIZ-IZEL, dastumet gant An Uhel » Ar c'hontadennoù-mañ a zo bet diskrivet gant an Ao. J. OLLIVIER diwar daou zournskrid a en em gave e leordi Kemper.

N'anavezemp betek hen nemet an droidigez c'hallek anezo ha ret eo lavarout e kavomp eur blaz all ganto dindan o stumm brezonek, o stumm gwirion peogwir e oant bet kontet e brezoneg d'An Uhel.

Er raskrid an Ao. OLLIVIER en deus savet eun diverra eus buhez ar barz.

« MA C'HORN-BRO, gant An Uhel ». Ar soniou hag ar gwerzioù-mañ, eme an Ao. J. Ollivier er raskrid, a zo tennet eus dournskrid levraoueg ti-kêr Roazon. Eno e vijent chomet pell amzer c'hoaz moarvat anez labour talvoudus an Ao. Ollivier.

Kavout a ray ar vrezonegerien eur blijadur vras o lenn barzonegoù kaer An Uhel.

Bennoz Doue d'an Ao. Ollivier evit an daou levr nevez a ro d'ar brezoneg.

Ar mouladurioù a zo kaer evel an holl levrioù moulet gant an Ao. Ar Goaziou.

Kontadennoù ar bobl: 20 l. (23 l. 40 dre ar post) ;
Ma C'horn-Bro : 25 l. (28 l. 40 dre ar post). E gwerz
e ti A. Le Goaziou, 7, St. St-Frañsez, Kemper.

ARZUR A VREIZ, gant *Claude Bernard* ; eil mouladur embannet gant an *Dr J.M. Ar Gô*. — Piou a ouie e gwirionez e oa bet skrivet an drama e 5 arvest-se gant ar buhezoniour brudet gall ? N'eo ket bet heuliet an istor penn da benn gant an oberour met diskouezet fraez en deus pouez bras hor Bro er mare-se, etre Bro-Saoz ha Bro-C'hall.

E sell emañ, hervez, an *D^r Ar Gô* da embann eun droidigez vrezonek eus an oberenn-se. Ne vo ket se evit displeijout d'ar vrezonegerien.

E gwerz e ti Baillièrre, 19, R. Hautefeuille, Paris.

EUR BARREZIG A VRO-LEON : *Lanber*, gant *L. Lok*. Setu emañ kenta istor eur barrez skrivet penn da benn e brezoneg. Konta a ra d'imp an *Ao. Dujardin* istor *Lanber* en amzer goz, a-raok an Dispac'h hag abaoe, ha penaos e veve an dud en amzeriou-se.

Da echui, eun dezrevell eus ar gouelioù lidet e *Lanber* da geñver kantved ar barrez d'an 20 a viz gwengolo 1942.

Eun istor plijus da lenn ha skrivet en eur brezoneg beo ha yac'h. Skeudennet eo al levr gant an *Ao. Frotier de la Messelière*.

E gwerz e *Ti-Moulerer Kreiz*, Roazon.

MARVAILHOU LOENED, gant *Abeozen*. Setu an trede levr embannet gant *Abeozen* en eur ober 6 miz. Eun toullad mojennou diwar-benn loened a bep seurt, darn anavezet mat gant an holl evel ar c'hi, ar bleiz, ar c'honikl, darn o veva e broioù pell evel ar gurlaz-meur, an dourvare'h, al lama h.a...

Talvoudus e vo al levr-mañ d'ar vugale hag an dud vras o devo eur blijadur ken bras all ouz e lenn. Ar yez ? Brezoneg *Abeozen*, da lavarout eo brezoneg yac'h, brezoneg gwirion.

Skeudennet eo al levr gant *Fañch Elies*, mab an oberour, en eun doare kaer-tre ha leun a vuhez.

E gwerz e ti *Skridou Breiz*, Brest.

GERIADUR BREZONEK-GALLEK, gant *R. Hemon*. Ar follennou hag ar fichennou en doa dastumet an oberour a voe distrujet gant bombezadeg ar Saozon e Brest e 1941. Setu perak n'eo ket ken klok ha m'en dije dleet beza ha ne gaver ket ennañ, moarvat, meur a c'her implijet bemdeiz er yez komzet.

Degemeret mat e vo koulskoude ar geriadur-geñver, gant ar re a zesk ar brezoneg, o veza ma 'z eo diviet, siouaz, geriadur brezonek-gallek *E. Ernault*.

E gwerz e ti *Skridou Breiz*, Brest.

Pardon Sant Erwan e Pariz

Lidet eo bet d'ar sul 23 a viz Mae. D'ar beure e oa leun iliz Itron *Varia* ar Maezioù gant ar *Vretoned* deut d'an oferenn a voe lavaret gant an *Ao. Abad Falc'hun* ; en e brezegenn gaer hemañ a zisplegas en eur brezoneg c'houek buhez ar Sant bras a zo ken doujet gant hor c'henvroiz. Kantikou a voe kanet gant « *Nevezadur* » hag ar « *Vro goz* » evit echui. Goude kreisteiz en em vodas adarre ar *Vretoned* da zegemer an *Ao. 'n Eskob An Hunsec*. Graet e voe eur brezegenn gant an *Ao. Chaoni Hamayon* ha goude ar brosesion an *Ao. Abad Mauny*, rener ar barrez vreizat, a lavaras d'an holl, evit kloza ar gouel, eun nebeut gerioù gant e zoare ken buhezek.

Arnodennou an Trec'h e Ker-Vreiz

Dalc'het int bet d'an 20 a viz mezeven diweza. Setu amañ anoioù ar re a zo bet kavet barrek :

Trec'h Meur. — Andreo Latimier (mat) — Paol Philippon (mat) — Alfred Goasdoue (mat a-walc'h) — Jules Conan (mat a-walc'h).

Trec'h Kenta. — Per Geraud (mat-tre ha meuleudiou ar varnerien) — Roger Baron (mat) — Ropaz Samzun (mat) — Rene Chalm (mat) — Leon Toulemon — Roparz Barre — Andreo ar Bihan.

Hor gourc'hemennou kalonek d'an arnodennidi.

Ganedigez

KEMPER. — Hor c'heneil Mark ar Berr hag an Itron ar Berr a gemenn d'imp ganedigez o seizvet krouadur, Gwenael, d'ar 15 a ebrel 1943.

Hor gwella hetou da Wenaelig ha d'e gerent.

Kanvou

ROAZON. — Kemenn a reer d'imp maro an Itron P. ar Rouz. Gwreg e oa d'an Ao. Per ar Rouz, ar c'helenner brudet war ar yezou keltiek e Skol-Veur Roazon.

PLOUARET. — D'ar 5 a viz gouere eo maro d'an oad a 19 vloaz an Dimezell Cécile an Diberder. Merc'h e oa d'hor c'henskrivagner Y. an Diberder ha d'an Itron an Diberder skolaerez e Plouaret.

CLAMART. — Hor c'heneil mat ha kenlabourer Alan Raude a gemenn d'imp maro e vamm e Clamart d'an 21 a viz gouere 1943.

— Ra zegemero an tiegeziou glac'haret hor gourc'hemennou a gengañv.

TI-LOUZOU AR POST

Marsel AODIG

(apotiker eus skol-veur Pariz)

4, Str. E. Cresson (18 Bali Orleans) **PARIZ** (XIVe)

LOUZEIER-MERK

LOUZEIER KEMENNET GANT AR MEDISIN

DROGEREZOU

C'HOUEZ VAT, SOAVON, HAG ALL...

Kaset e vez ar varc'hadourez da di an dud

Pell. SUFiren 30-35

BREZONEG EN TI

ON PARLE FRANÇAIS

LEVRAOUEG SAV

Niverennoù koz SAV :

SAV niv. 1, 2, 13	n'eus ken
niv. 3 betek 16	10 l.
niv. 17 betek 25	4 skoed
niv. 26	13 l.
niv. 27	5 skoed

Nomenoe-oe, gant Jakez Riou 36 l.

Ar Sorser, pezh-c'hoari fentus 20 reral

(15 % ouspenn evit ar mizou kas)

BRETONED !

Koumanantit ho pugale da

O-LO-LÊ

ar gazetenn n'eus nemeti evit ar Vretoned yaouank

O-LO-LE — 7, Straed Lafayette — LANDERNE

" S A V "

Kelc'h-gelaouenn drimiziek

(quaterly — Revue trimestrielle)

koumanant bloaz : 40 lur

Kas an arc'hant d'an Aotr. Daniel
9 ter, rue de Rouvray, Neuilly (Seine)

C. C. 1902-50 Paris

Priz an niverenn : **5 skoed**